

Pol Romano de Gea

La Muralla de Mataró:

estudi i divulgació

Ramon Salicrú, tutor

Grup Escoles Mataró (GEM)

2n de Batxillerat Humanístic

21 de març de 2011

*A tots aquells que han estat amb mi i
que no han deixat de fer-me costat,
per la paciència que deuen haver
invertit en aquest projecte.*

P. R. d. G.

Índex

1.Introducció	pàg. 9
1.1 Objectius i motivació	pàg. 9
1.2 Metodologia	pàg. 10
1.3 Estructura	pàg. 12
2. La muralla de Mataró	pàg. 15
2.1 Introducció al segle XVI i a la Mataró de l'època	pàg. 15
2.2 Govern	pàg. 17
2.3 Població	pàg. 19
2.4 Estudi de la muralla cinccentista mataronina	pàg. 22
2.4.1 Mataró, ciutat fortificada: els precedents	pàg. 22
2.4.2 El manament reial: el detonant	pàg. 25
2.4.3 Santa Maria: la primera solució	pàg. 26
2.4.4 Altres fortificacions: masies, torres i artilleria	pàg. 27
2.4.5 Fent muralles: els inicis	pàg. 29
2.4.6 Fent muralles: tranquil·litat i dubtes	pàg. 31
2.4.7 Fent muralles: l'últim tram?	pàg. 34
2.4.8 Fent muralles: l'Eixample del Pou d'Avall	pàg. 37
2.4.9 Fent muralles: inici de finalització	pàg. 43
2.4.10 Fent muralles: circuit tancat, portals i pesta	pàg. 48
2.4.11 Fent muralles: l'Eixample del Pou d'Avall (II)	pàg. 55
2.4.12 Muralla acabada: començant la destrucció	pàg. 57
2.4.13 Muralla acabada: xifres, restes i dades	pàg. 59
3. Tecnologies al servei de la història	pàg. 65
3.1 Reconstrucció	pàg. 65
3.1.1 Treball de modelatge	pàg. 65
3.1.2 Animació	pàg. 67
3.1.3 Imatges	pàg. 67
3.2 Timeline	pàg. 68
3.2.1 Selecció de la informació i les imatges	pàg. 69
3.2.2 Muntatge	pàg. 70
3.3 Reportatge de divulgació	pàg. 71
3.3.1 Justificació del gènere i estudi comparatiu de dues sèries documentals	pàg. 71

3.3.2 Guió i localitzacions	pàg. 76
3.3.2.1 Fragment inicial del guió de l'episodi	pàg. 77
3.3.3 Enregistrament i postproducció	pàg. 80
4. Conclusions i valoració	pàg. 83
5. Agraïments	pàg. 87
6. Fonts	pàg. 89
6.1 Bibliografia	pàg. 89
6.2 Fonts documentals	pàg. 92
6.3 Pàgines Web	pàg. 93

1. INTRODUCCIÓ

1.1 Objectius i motivació

L'objecte d'aquest treball és l'estudi de la muralla cincentista de Mataró. No ha consistit en fer una recerca històrica com a base per a la realització d'un projecte tecnològic i de divulgació, ni en la recreació tecnològica i audiovisual d'un monument com a una simple il·lustració de la història. El plantejament ha sigut una recerca històrica vàlida en ella mateixa i un conjunt multimèdia que, de manera autònoma respecte el treball escrit, pogués ser una eina d'aproximació a la fortificació local i que li donés la importància que es mereix.

La motivació va sorgir de la voluntat de fer una iniciació en el món de la recerca històrica i conèixer de manera autònoma la metodologia de treball amb fonts documentals d'arxiu. El fet de triar la muralla mataronina com a objecte d'estudi va ser principalment perquè era una edificació que permetia la reconstrucció per ordinador, cosa que no hagués estat possible amb altres llegats històrics com ara l'estudi de correspondència o la genealogia d'una família. Al mateix temps, la tria de la muralla feia possible, potencialment, l'elaboració del reportatge divulgatiu en qualsevol dels dos models que es volien plantejar: el de descoberta arqueològica i el d'ambientació històrica. El tercer motiu que impulsà l'elecció era un seguit d'interrogants al voltant d'aquesta construcció: sempre havia pensat que les muralles dataven d'èpoques més remotes en la història, de l'època romana o medieval, i trobar una construcció com aquesta en plena edat moderna va encuriosir-me. Per què la ciutat la va considerar necessària? Com és que es va embarcar en una obra tan important i costosa? Aproximar-m'hi me n'ha donat les respostes i ha permès conèixer circumstàncies de la història de Mataró que en van justificar la construcció.

No es tracta, però, d'un treball nou, sinó que ja abans s'havien fet estudis amb major o menor mesura de la muralla de Mataró. Josep Maria Colomer va ser el que va tocar el tema per primer cop i d'això se'n deriva que algunes de les dades que dóna siguin inexactes o errònies. Tot i això, cal destacar que la feina introductòria fou molt important i tot el que ell va fer va ser la base per poder avançar i rectificar. Posteriorment foren dos arquitectes barcelonins, Albert Garcia i Manuel Guàrdia, els qui escrigueren sobre el tema

i aportaren la teoria de l'Eixample, explicada dins el treball. També Joaquim Llovet, en la seva obra *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, hi dedica unes pàgines, tot i que no hi ha un aprofundiment, sí que n'hi ha prou per fer-se'n una idea general i alhora rigurosa.

De manera més recent, Joan Giménez ha fet la seva aportació en un llibre dedicat íntegrament a la muralla i la defensa de Mataró. Tot i que hi ha un bon estudi, la presència d'algunes incongruències i algunes afirmacions de les quals no es pot seguir el rastre documental, fan que algun aspecte d'aquesta obra pugui ser discutit.

El treball ha consistit en una recerca històrica de la muralla del segle XVI de la ciutat de Mataró i en l'elaboració d'un redactat pensat per ser entenedor per a tots aquells que

A més, s'han elaborat tres vies complementàries per a una millor comprensió i que segueixen la màxima que una imatge val més que mil paraules. Aquestes tres vies són la reconstrucció virtual realitzada amb AutoCad, la línia de temps interactiva que es troba penjada a la xarxa i el reportatge documental que resumeix el cos del treball i en fa una explicació apta per a tots els públics.

El treball, doncs, és un estudi de la construcció de la muralla del segle XVI de la ciutat de Mataró, redactat de manera que sigui entenedor. A més, es van realitzar tres vies d'aproximació a aquesta construcció: la reconstrucció virtual, la línia del temps interactiva i el reportatge per tal de facilitar la divulgació i promoció de la història de la muralla.

1.2 Metodologia

En el moment de planificar aquest treball, es va veure que era bàsica una bona organització. Per poder treballar amb comoditat, es va utilitzar un mètode que es basa en fitxar les idees essencials dels llibres i articles consultats. Aquest mètode és el que s'explica àmpliament en el llibre *Elementos y técnica del trabajo científico*, de David Romano.

Utilitzant aquest sistema, s'aconseguia realitzar un arxiu amb el buidatge de les obres bibliogràfiques. Es va decidir que l'element d'ordenació no havia de ser temàtic ni segons l'autoria, sinó que havia de ser cronològic perquè el tema i tipus d'estudi ho requereix i per tal de facilitar la posterior redacció del treball.

També va ser molt important l'ordre de lectura de les obres bibliogràfiques. Es va establir que es llegirien les obres segons la data d'edició, però primer de tot es va fer una acurada lectura de *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, que permetia assentar unes bases i proporcionava una orientació a l'hora de llegir la resta d'obres. El fet de llegir cronològicament permet veure l'evolució de les investigacions en el temps i establir connexions ordenades de les referències entre historiadors.

Una altra cosa important en l'elaboració de l'estudi va ser el fet de consultar documents originals amb gairebé cinc segles d'antiguitat i, així, tenir accés a fonts documentals primàries. Aquests documents, a vegades amb mal estat, a vegades en llatí o a vegades amb una lletra incomprendible van ser el primer gran repte del treball.

El fet de ser novell en el camp del treball històric i el fet de no haver estat mai en un arxiu ni haver consultat mai cap document era un factor de risc en aquest treball. El desconeixement de les abreviatures de l'època i el fet de no saber paleografia eren dos inconvenients, però saber llatí i la intuïció van ser dos elements que van permetre començar a realitzar progressos en el desxiframent de textos, com també ho va ser conèixer totes les fonts secundàries que s'havien escrit sobre el tema.

Així, a poc a poc, el que al principi representava un gran esforç es va anar simplificant, i la comprensió i transcripció de documents va deixar de ser un problema una vegada adquirida de manera autodidacta la pràctica. Tot i això, en alguns moments puntuals va ésser necessària l'ajuda dels responsables dels arxius, la qual es veu agraïda al final del treball.

També es va optar perquè el màxim nombre d'il·lustracions fossin personals, per tal d'evitar una mera còpia d'allò que s'havia fet abans. Així és, doncs, com una gran part de les figures presents en el text han estat realitzades de primera mà i només s'ha optat per posar versions anteriors quan

es tracta dels documents originals, d'imatges d'altres poblacions i en algun cas d'imatges o plànols originals apareguts en publicacions en els quals hi ha indicacions o informació referent a la muralla. Sempre que s'ha pogut s'ha optat per accedir a les il·lustracions originals en lloc d'agafar-les de les fonts secundàries.

També cal remarcar, que per a la part tècnica, que després s'explicarà de manera més detallada, es van fer mesures *in situ*, es van fer mesures sobre cartografia oficial, es van crear materials a partir d'imatges preses dels trams de muralla encara ara presents a la ciutat i, amb tot això, es va realitzar un modelatge i es va fer la reconstrucció de la muralla.

Pel que fa al reportatge, les localitzacions i la filmació també són originals, així com el guió, tot i que imiten una fórmula concebuda a TV3 per un espai de divulgació històrica que més endavant es justificarà.

1.3 Estructura

El treball s'ha organitzat al voltant de dos grans pilars: l'estudi i la divulgació. Al seu torn, aquests apartats han estat subdividits per a una millor comprensió segons el tema i seguint sempre la cronologia dels fets per tal de respectar-ne l'ordre. L'estudi històric, s'ha dividit en apartats introductoris, com el Mataró de l'època, la població i el govern, i en el procediment pròpiament dit de la construcció de la muralla. S'han posat aquests tres apartats inicials perquè es complementen entre si i perquè són factors decisius que justifiquen la construcció de la muralla i perquè posteriorment es veuran modificats per la finalització d'aquesta.

Pel que refereix a la part tècnica del treball, s'ha dividit en els tres projectes en que es ramifica. El primer és una reproducció en tres dimensions de la muralla mataronina cincentista en el seu estat original i en l'estat actual; el segon és la creació d'una línia de temps interactiva amb la qual és possible seguir de manera cronològica els fets de la muralla; i el tercer és la realització d'un reportatge documental intercalant imatges reals, imatges de la reproducció, imatges dels documents i les explicacions de la muralla. El projecte ideal hagués estat la creació d'un producte multimèdia global, però l'elevat cost de la llicència de la línia del temps interactiva no ho ha fet possible.

Només existeix allò que ha estat escrit.

Montserrat Roig

2. LA MURALLA DE MATARÓ

2.1 Introducció al segle XVI i a la Mataró de l'època

La cronologia que abraça aquest treball és des de finals del segle XV fins a inicis del segle XVII, però l'època realment estudiada és el segle XVI.

Mataró era una població força petita (com es veurà em l'apartat de població) i els seus ciutadans vivien bàsicament de l'agricultura i el comerç, i en particular del vi. Les càrregues de vi són molt importants durant aquests anys i la seva distribució afectarà a la construcció de la muralla, ja que en diverses ocasions s'haurà de permetre l'obertura de portals per deixar sortir les botes. D'altra banda, el conreu de blat no era suficient en certes èpoques de la història, sobretot en el període comprès entre 1587 i 1589, quan el Consell de la Universitat va haver de racionar l'accés al pa i a la farina.

Pel que fa a les altres activitats professionals presents a la ciutat, la pesca devia de ser important, però no ha estat possible establir una xifra de pescadors per falta de dades. El que sí que és constatable és l'important comerç marítim que hi havia a la vila. La compravenda de mercaderies era una activitat que es duia amb altres ports de la Mediterrània, com ara Palma de Mallorca, Nàpols i Alger, i fins i tot el port atlàntic de Lisboa, amb el qual hi ha diverses partides de vi registrades. També hi havia altres oficis com ara mestres de cases, vidriers, sabaters, boters, apotecaris, carreters, fusters i ferradors, que ens mostren que la diversitat productiva de Mataró era important.

En relació a la representació de la ciutat en les Corts generals, l'any 1585 el desenvolupament urbà, demogràfic i econòmic de la ciutat va permetre que el Rei atorgués el dret de tenir "cadira a corts". En aquest moment, a Mataró ja hi havia famílies influents que prenen part en les decisions del Consell i que es disputaven càrrecs de jurat.

Respecte a la corona, en aquest segle se succeïren en el tro castellano-aragonès els últims reis de la dinastia anomenada Trastàmara, que foren Joana I, dita la boja, i filla dels reis catòlics Ferran II i Isabel I. També el seu marit Felip I va ostentar el poder a principis de segle. L'any 1516 la dinastia dita d'Àustria o d'Habsburg va ostentar el poder reial. El fill de Joana I i Felip

I, anomenat Carles I de la corona de Castella, d'Aragó i de Navarra i Carles V de l'Imperi Germànic, va iniciar el seu regnat. Sota el seu mandat, els expedicionaris espanyols i portuguesos Cortés, Pizarro, Elcano i Magallanes van realitzar els seus viatges a Amèrica descoberta per Colón l'any 1492. També es varen succeir quatre guerres amb França per la devolució de Borgonya.

FIGURA 1: MAPA DE CATALUNYA

En aquest mapa que es troba a *Uraniborg* (Dinamarca), al museu del lloc on hi havia l'observatori de l'astrònom Tycho Brahe, es pot apreciar que es diferencia *Catalonia d'Aragon*.
Imatge pròpia.

El seu successor fou el seu fill Felip II, durant el regant del qual es va desenvolupar la construcció de la muralla de Mataró. Al llarg del seu regnat, es va produir una guerra contra els turcs de grans magnituds. La batalla més coneguda d'aquest conflicte bèl·lic fou la de Lepant, en la qual van participar una gran quantitat d'homes a les ordres de la Lliga Santa. Miguel de Cervantes la va qualificar com "la más memorable y alta ocación que vieron los pasados siglos ni esperan ver los venideros" Aquesta batalla, fou espectacular per la seva magnitud i per la quantitat de pèrdues, que en el bàndol de la Lliga Santa foren de 7600, dels quals 2000 eren habitants de la Corona Castellano-Aragonesa. Durant els seus anys de rei, va succeir una guerra amb els otomans molt important. El dia 7 d'octubre de 1571 es va succeir "la más memorable y alta ocasión que vieron los pasados siglos, ni esperan ver los venideros". Aquesta cèlebre frase de Miguel de Cervantes dibuixa com de gran fou aquesta batalla, en la qual 7600 homes de l'armada de la Lliga Santa van perdre la vida, 2000 dels quals eren de la Corona Castellano-Aragonesa. Pel que fa a la corona catalano-aragonesa, alguns dels virreis importants que van governar en aquesta època van ser Francesc de Borja (1539-1543) qui probablement va intervenir en la primera ordre de fer muralla, Diego Hurtado de Mendoza (1564-1571) qui concedí el privilegi per fer muralla a 7 de novembre de 1569, Fernando de Toledo (1571-1580) qui va tenir una important participació en l'anomenat

¹ MIGUEL DE CERVANTES, *Novelas ejemplares Vol. I* (Madrid, 1973), Pròleg al lector p. 26

Eixample del Pou d'Avall, àmpliament exposat en l'apartat 2.4.8, Francesc de Montcada i Cardona (1580-1581) i Manrique de Lara (1586-1590).

2.2 Govern²

Un element indispensable per comprendre aquest treball és, sens dubte, conèixer l'estructura de poder de la ciutat. En la vila de Mataró, Mattarone en el llatí de l'època, hi havia, igual que ara, una classe política que ostentava el govern. L'estructura d'aquesta classe dirigent és la que s'explica a continuació.

En primer lloc, hi havia la Universitat de la Vila de Mataró, que era el centre polític de la societat de l'època i estava format per 20 persones, tot i que només quinze eren necessàries per a celebrar les reunions del Consell. La Universitat estava formada per 4 jurats, extrets anualment a sort de les bosses de jurat, 4 cessants, els quatre jurats que havien cessat aquell any i 12 Consellers. D'entre els jurats, n'hi havia un ocupava el lloc de Jurat en Cap i que havia de ser major de 33 anys i els altres tres havien de ser més grans de 25 anys, i entre tots eren els encarregats de portar a terme les funcions del Consell explicades més tard. El vot del Jurat en Cap valia el doble en cas de paritat en les decisions del Consell i era una persona de referència ja que vindria a ser, salvant totes les distàncies, l'alcalde actual. A partir de 1585 el nombre de jurats es redueix a 3 i en cas que un morís es podia celebrar reunions del Consell.

Les reunions del Consell de la Universitat no tenien una periodicitat clara ja que en certes èpoques trobem que es realitzen a diari i en d'altres que es fan un cop per setmana. Així doncs, es reunien segons les necessitats de la vila i dels seus habitants. La funció d'aquest grup era el de portar les ordenacions de la ciutat, prendre decisions i governar la vila i tot el que se'n derivava. Entre les funcions principals del Consell trobem les següents:

-Defensa: Un dels elements més importants era el de garantir la seguretat ciutadana. Pel que fa a la muralla, en el Consell recau les decisions de contractar-ne els trams, de fer portals i de comprar

² JOAQUIM LLOVET, *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània* (Mataró, 2000), p. 117-131 (Adaptació)

artilleria, però també tenia la responsabilitat de crear “milícies” ciutadanes en cas de necessitat, com ara un atac exterior. Així trobem en alguna ocasió llistes d’homes amb les corresponents armes que tenien a l’abast per a la defensa de la vila.

-Salut i salubritat pública: En cas de malalties importants com és la pesta que l’any 1589 assolà la ciutat de Barcelona, requeria sobre el Consell la contractació de metges i la presa de decisions com la de tancar les muralles per protegir els habitants de Mataró de la pesta barcelonina. També era responsabilitat seva el manteniment de l’hospital de Santa Magdalena.

-Abastament d’aliments: Durant molts anys, Mataró patí greus crisis relacionades amb l’aprovisionament de blat i farina. El fet de no tenir una producció prou potent com per servir a tota la ciutat va fer que el Consell s’encarregués de comprar i distribuir els cereals entre la població. Així mateix trobem que es designa en diversos anys un forner municipal i un venedor de blats i farines municipals, els quals han de complir amb el que acorden amb el Consell i vendre a un preu determinat. També s’ocupava de regular l’activitat de la vinya que era molt important a la vila.

-Privilegis: S’ocupava també de la gestió dels privilegis que els atorgava la corona i n’intentava obtenir de nous. El fet de poder fer muralla és degut a una privilegi que el Rei concedí. També gràcies a aquests privilegis la vila podia tenir forner propi i dictaminar preus de carns, farines i aliments en general. També s’ocupava de les negociacions amb la corona.

Per les responsabilitats que tenia el Consell i la importància que tindrà més tard en la construcció de la muralla s’ha volgut fer èmfasi en les funcions de la Universitat.

A més de la Universitat com a òrgan de govern, trobem que hi havia alguns personatges importants en la política local. Els personatges més destacats eren:

-Clavari: Era el caixer del Consell, era el que conservava els cabals del Consell.

-Credencer: Era l'encarregat d'anotar els moviments de cabals de la caixa del Consell. Vindria a ser un interventor actual, feia la funció de portar la comptabilitat.

-Síndic: Era el representat del Consell en tot allò que la Universitat cregués convenient. No era un càrrec llarg, només durava el temps en què les negociacions amb qui fos estiguessin actives. Era el que tenia veu en l'Audiència amb el Governador.

-Batlle: Era fill de la vila i era el representant directe del Rei a la ciutat. Exercia de jutge i era elegit pel Consell i pel Rei. Era un home amb molt de poder a la ciutat i era una molt important influència política. Tenia també algunes funcions governatives.

2.3 Població

Un element molt important en la construcció de la muralla, sobretot en la seva finalitat, és la població de la vila en el moment de la fortificació. . Aquest apartat està basat en la comparació de les dades de les fonts bibliogràfiques, i en buscar les xifres més unànimes, les màximes i les mínimes.

Un gran inconvenient és que a l'hora de fer els censos no hi havia un recompte exacte de la població, es comptaven *focs*. Un foc era una llar, una família, i era la mesura administrativa que es feia servir per la recaptació d'impostos per a la Corona o la Universitat. És per aquest motiu que els experts han establert una mitjana de cinc persones per foc, cosa que fa que les dades obtingudes no s'ajustin del tot a la realitat exacte, tot i que ens proporcionen amb força fidelitat una mostra de la situació demogràfica de l'època.

Una altra problemàtica és que els censos no presenten una periodicitat i trobem que hi ha èpoques en les que se'n realitzen cada tres o quatre anys i èpoques en les que hi trobem espais temporals de vint-i-cinc.

Començant amb finals del segle XV, l'any 1497 trobem que a la vila i terme de Mataró, que incloïa també l'actual Llavanes i Argentona, hi havia 134 focs, és a dir una població de 670 habitants.³ A l'inici de segle, es calcula que l'any 1500 la població de Mataró era aproximadament d'entre 700 i 750 habitants, i per tant s'ha calculat una mitjana de 725 habitants i això suposaria un fogatge de 145 focs.⁴

Al 1515, trobem ja una primera diferència entre els autors que es decanten per 211 o 213 focs. La diferència en aquest cas seria de 10 habitants, que no afecta de manera notable en el conjunt de les dades, però més endavant trobem dades molt més distanciades. Així doncs, trobem que hi havia 211 focs que suposaria un població total d'unes 1055 persones, cosa que comporta excedir ja el miler d'habitants i un augment del 45% en el nombre d'habitants respecte al 1500. Al 1536, la població havia quedat estancada i no creixia, i només havia augmentat en dos focs.⁵ Tan és així, que al cap de quatre anys, al 1540, trobem que la vila hauria fins i tot perdut algun foc i estaria amb 212.⁶ En aquest moment és quan el Rei mana que es fortifiqui la ciutat per primera vegada.

L'any 1543, trobem que la xifra es troba a 229 focs i el nombre d'habitants ja rondaria els 1150.⁷ En aquest moment, la població recupera la lleu pèrdua que havia patit feia tres anys i en el següent fogatge de manera gairebé unànime queda palès que el nombre de focs és ja de 237.⁸ Aquesta xifra, de l'any 1553, suposa una població de 1185 habitants, però significa gairebé el 15% de la població total del Maresme i només el 0,35% del total de focs de la Catalunya del moment.⁹

A l'any següent, el 1554, hi ha hagut un augment de dos focs, i ja n'hi havia 239.¹⁰ El següent fogatge el trobem a l'any 1567 i el nombre de focs ja

³ JOSEP MARIA COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents* (Mataró, 1967), p. 42

⁴ Mitjana feta amb dades de COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents*, p. 23 i p. 42

⁵ LLOVET, *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, p. 97

⁶ JORDI NADAL i EMILI GIRALT, *La immigració francesa a Mataró durant el segle XVII* (Mataró, 1963), p. 23

⁷ LLOVET, *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, p. 97

⁸ LLOVET, *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, p. 97

⁹ JORDI NADAL i EMILI GIRALT, *La population catalane de 1553 à 1717: l'immigration française* (París, 1960), p. X i p. 202

¹⁰ LLOVET, *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, p. 97

arriba als 261 i l'any 1570 és de 290.¹¹ Aquestes dades ens indiquen el creixent nombre d'habitants a la ciutat coincidint amb la data en què va començar la construcció de les muralles. Durant els anys de més moviment constructiu no trobem cap informació de la situació demogràfica de la vila i 21 després de l'últim fogatge, a l'any 1591, el Consell dona a entendre que la ciutat arriba ja als 500 focs, cosa que suposaria uns 2500 habitants.¹²

L'any 1616, ja en el segle XVII, el nombre rondaria els 550 focs i els 2750 habitants.¹³ En l'última dada que hem recollit, al 1633, el nombre ja seria de 650 focs i el nombre d'habitants superaria els tres mil.¹⁴

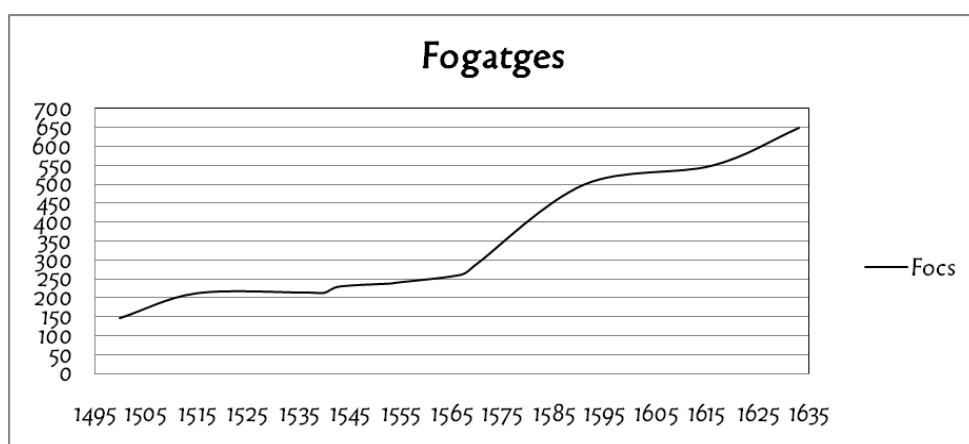

FIGURA 2: EVOLUCIÓ DEL NOMBRE DE FOCS ENTRE 1497 I 1633

Fonts en el text. Elaboració pròpia

Ara és moment de fer una síntesi de les dades i extreure'n conclusions (fig. 2). És possible constatar que la població de Mataró va augmentar exponencialment i que la ciutat va patir un creixement demogràfic espectacular. Aquest creixement va provocar que la ciutat resultés més atractiva a pirates i a moros perquè com que hi havia més gent hi havia més possibilitats d'obtenir botí o presoners.

La gràfica anterior evidencia que la construcció de la muralla va afavorir, segur, l'augment de població, però la vila aviat es va fer petita i la

¹¹ COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents*, p. 39 i p. 42

¹² COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents*, p. 39 i p. 42

¹³ LLOVET, *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, p. 98

¹⁴ ALBERT GARCIA i MANUEL GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900* (Barcelona, 1989), p. 51

muralla va quedar obsoleta. Queda clar, doncs, que el fet de sentir-se segurs dins una vila protegida va atraure gent de la pagesia cap a ciutat. Va ser aquesta seguretat que va aportar la que va fer que la gent, tant ciutadans antics com nouvinguts, engegés projectes comercials amb la garantia d'estar emmurallats. Això va aportar prosperitat a la ciutat, que en el període estudiat, d'uns 135 anys, el creixement és del 385%, una xifra molt destacable perquè es va passar de a penes set-cents habitants a més de tres mil dos-cents. Així doncs, el *boom* demogràfic de la vila queda constatat i de ben segur un element important en aquest procés fou la construcció de la muralla.

2.4 Estudi de la muralla cinccentista mataronina

2.4.1 Mataró, ciutat fortificada: els precedents

Iluro era el nom que rebia la població fundada pels romans a l'emplaçament de l'actual ciutat de Mataró. D'aquesta vila en tenim constància gràcies a les excavacions realitzades per l'equip d'arqueologia municipal i pel fet que se'n conserven força restes. La més destacada, és la vil·la romana de Torre Llauder, però també ho són les presents en el museu municipal pertanyents a altres indrets de la ciutat. Unes altres restes que s'han trobat, han estat les de la fortificació de la vila d'Iluro, i d'això n'és un exemple la imatge que podem veure corresponent a l'interior de la floristeria Frèsia de Mataró (fig. 3).

FIGURA 3: BASE D'UNA DE LES TORRES DE LA MURALLA ROMANA

Cantonada de la base d'una de les dues torres de la muralla romana d'Iluro conservades, sota la floristeria Frèsia.
Imatge pròpia.

Així doncs, podem constatar que hi havia una muralla romana, cosa que els experts accepten, però cap dels llibres ni dels documents originals consultats estableixen cap relació o vincle entre la muralla romana i la muralla

cincentista, que és l'objecte d'aquest treball. L'únic que sí que n'estableix una és Joan Giménez, qui ho fa per tal de constatar la impossibilitat de documentar-ho: "No ha estat possible documentar cap relació estructural, material o formal entre la construcció del segle XVI i la muralla romana."¹⁵

Tot i això, sí que hi pot haver una relació entre les dues muralles i aquesta es troba en la pedra utilitzada. Les pedres més grans que es veuen en la part baixa de la muralla medieval podrien ser procedents de la muralla romana i de les termes romanes.¹⁶ Aquesta tesi no ha estat mai del tot confirmada, però resulta lògic que tenint pedra a l'abast utilitzarien aquesta enlloc d'haver-la de portar de molt lluny i encarir el preu de la construcció. Ara bé, ja fa uns anys, un arqueòleg lleidatà, n'estudià l'origen i confirmà que molt probablement les pedres inferiors fossin romanes i que s'haguessin utilitzat les que hi devia haver prop de les termes romanes que es conserven a escassos metres de la ubicació de la Torre d'en Pou, al carrer Hospital.¹⁷

Durant la Baixa Edat Mitjana, trobem a Catalunya l'anomenada pels experts *Època Fosca*, moment en el qual el comerç del país va minvar i de la mateixa manera ho va fer la població. Durant aquesta etapa de la història catalana, les referències i restes són molt escasses. És per aquest fet que ha estat impossible lligar les dues muralles i determinar el traçat i el deteriorament i/o destrucció de la muralla primerenca.

És també per aquest motiu que no podem saber quan la defensa de la vila deixà de ser efectiva, es quedà petita i fou insuficient. També cal remarcar que el centre de la vila romana i la cincentista no era el mateix. El que sí que es pot afirmar, és que en els anys anteriors a l'inici de la construcció de la muralla cincentista, la ciutat ja tenia un sistema de defensa, tot i que rudimentari, molt efectiu. Es remunta als voltants de principis del segle XV i consistia en el concepte de *vila closa*. Aquest sistema defensiu, consisteix en la protecció de la ciutat mitjançant l'aprofitament del terreny i en concret dels desnivells. També es basa en la construcció de portals que puguin tancar-se en cas de necessitat i en tenir tots els caps de carrer tancats. En un sistema com

¹⁵ JOAN GIMÉNEZ, *Posant portes a la mar. Muralles i defensa al Mataró dels segles XVI-XIX* (Mataró, 2007), p. 42

¹⁶ JORDI CARBONELL, *El temporal de les faves*, p. 16

¹⁷ No hi ha referència documental ja que es tracta d'una font oral, l'actual propietària de la finca

aquest, no caldria un circuit de muralla que separés la ciutat de l'exterior, ja que en la vila closa les cases exteriors feien aquesta funció i havien de tenir poques obertures i les finestres altes i enreixades per evitar que els atacants poguessin entrar als edificis i després a la ciutat.

En el cas de Mataró, Santa Maria devia ser el punt fort de la ciutat ja que es trobava al nord de la vila i perquè era l'edifici més sòlid de la ciutat. Des de l'església s'advertien els pirates o agressors i es donava el toc d'alarma a la ciutat. Pel que fa al sud i a llevant, la vila aprofitava el desnivell del Pou de la Sínia, cosa que facilitava la defensa perquè els intrusos sempre estaven en pujada. A ponent, les cases eren construïdes amb poques obertures fàcilment tancables en cas de perill i com hem dit abans, amb finestres altes i enreixades.¹⁸

A mitjans del segle XVI, ja es parla de la construcció de portals d'obra nova i l'any 1535 es comença a construir el portal de la Peña d'en Feliu, a l'actual carrer d'en Narcís Feliu de la Peña. Un indici que aquest portal es comença a construir són les indicacions de com s'havien d'*obrar los fonaments bons de pedra ab argamassa*.¹⁹ L'any 1540 també trobem que es dona a construir el portal d'en Pou de la Peña, a l'actual Baixada de les Espenyas.²⁰ Trobem també documentat que el portal de Valldeix, al final del carrer Sant Francesc d'Assís, tenia una construcció anterior a la muralla mataronina del segle XVI, però no podem datar la seva construcció per falta de fonts que ho expliquin.²¹ Així doncs, ja tenim tres portals que formarien part del sistema de vila closa, però desconexem si n'hi havia més, cosa molt probable.

¹⁸ GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 10-13

¹⁹ Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Arxiu Notarial de Mataró, Joan Cortes (86), 31 de juliol de 1535

²⁰ GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 10-13

²¹ COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents*, p. 114 (No ho diu explícitament, però parla del portal anterior a Valldeix quan l'any 1586, en un acte vandàlic, algú el va cremar i es dona a construir el nou portal)

2.4.2 El manament reial: el detonant

L'any 1540, el Rei manifestà la conveniència de què la ciutat de Barcelona construís la muralla de mar i deixà clar que també havien de fer-ho viles com Mataró, Tarragona i Tortosa i que tota la costa catalana havia de proporcionar-se una defensa.²² El motiu pel qual es va fer aquesta proposta de muralla va ser pel creixement accelerat que duia la vila, com s'ha vist en un capítol precedent, i pel fet que les incursions de corsaris moros eren cada vegada més freqüents i més violentes, com es veurà més endavant. També al voltant d'aquestes dates, el Rei manà que es construïssin galeres al port de Mataró pel fet d'estar a una distància moderada de la ciutat comtal, pel fet de tenir un port amb cert prestigi i per tenir matèries primeres de qualitat.²³ El fet de construir muralles, doncs va sortir de la corona, però amb unes condicions més que particulars, ja que la construcció anava a expenses de la ciutat i no de la corona. És un fet curiós perquè ja que el Rei manava fer muralles, la lògica feria pensar que una part aniria a càrrec de la corona.

Aquest any 1540, trobem un document que parla sobre els inconvenients de la fortificació de la ciutat. Tradicionalment, la historiografia local, encapçalada per Colomer, han interpretat aquest text com una petició de no fer muralles. La Universitat fonamenta la seva negativa en les elevades despeses que representava:

La vila de Mataró per fortificar y murar-se com convé aura desprendre molta suma de diners y axi que per fer gran lo circuit de totta la muralla. Com que no haver pedra en dita vila ni calç per a poder-la fer, l'an de portar del garaff ab grosses despeses, ni tantpoch hi ha oportunitat de aigua ans se aura de aportar ab portadores de parts longiques he ab molt treball y despesa y amasar la claç e fer piles de morter[...]

En el mateix document, es demana que a canvi de pagar els costos de construcció de la muralla, a la Universitat *los ha de ser feta absolució per gracia i mercè de la real majestat de tots los lluïsmes deguts fins la present jornada a sa real majestat o a la batllia general*. També es demana que els ciutadans de la ciutat també rebin el perdó per pagar lluïsmes, *los poblants de*

²² LLOVET, *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, p. 100 // JAIME CARRERA, *Història política y econòmica de Cataluña: Siglos XVI-XVIII* (Barcelona, 1947), p. 114-115

²³ COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents*, p. 22

*aquella que no s'han obligats a pagar lluïsmes d'arrendament.*²⁴ Per tant, s'hauria d'interpretar més com un acte de negociació o com un tracte que no pas com una negativa explícita.

2.4.3 Santa Maria: la primera solució

En un moviment clarament negociador, la Universitat va demanar que enlloc de la construcció de la muralla, que suposava una gran despesa comparable a la que podem apreciar referent a la construcció de la muralla de mar de la ciutat de Barcelona, es realitzés una fortificació de l'església de Santa Maria:

Vist lo perill en lo qual estam posats dels enemics de la santa fe catolica tindriem a be vist que no tenim en esta vila en cas de necessitat lo que deu no vulga fortaleza ninguna per poder-nos defensar, que seria be ates que la església no sta ab aquells reparos de defensio quals sien necessaris, a obs y utilitat de dita Universitat enmartelar e enfortir aquella, e tancar alguns caps de carrer per nostra defensio²⁵

El motiu pel qual la Universitat va demanar aquesta fortificació prèvia, fou que hi havia un conflicte armat latent amb els francesos ja que es trobaven entre les que foren la tercera (fins 1538) i quarta (a partir de 1542) etapes de la guerra. A més, en la carta es desprèn que hi ha temor per l'acció dels turcs.

Així, al 1541, el Rei envia una carta on concedeix a la vila de Mataró el perdó de lluïsmes per pagar amb aquests diners la construcció de la muralla.²⁶

L'any 1546, el virrei Velasco, *Marques de Aguilar, Lugartiente y capitan general*, envia una carta a la Universitat de Mataró perquè els homes del Consell deixin de discutir els pros i contres de la fortificació de l'església i perquè comencin les obres. En ella, el virrei, diu que:

Fieles de la Real Magestat por lo que siempre havemos desseado el buen utilidad y buena convercación della villa, embiamos a micer Benedito de Ràvena ingeniero de las obras de su magestat para que designe y trace lo que està acordado. Que se haga

²⁴ ACA, Arxiu Notarial de Mataró, Consell 1, 1540 (Sense data)

²⁵ ACA, Arxiu Notarial de Mataró, Consell 1, 18 d'abril de 1540

²⁶ CARRERA, *Història política y econòmica de Catalunya: Siglos XVI-XVIII*, p. 115

para la fuerza y seguridad dessa villa. Por tanto os dezimos y mandamos que le obedezcays y trateys a mía persona y sigáys la traça y orden y poner la mano en ello²⁷

La traça de dita fortificació va ser a càrrec, doncs, de l'enginyer real Benedito de Ràvena (fig. 4). El mateix any 1546 foren començades les obres de la construcció de la fortificació de l'església. Tres anys més tard, trobem que l'any 1549, el cap de l'església era acabat,²⁸ i de fet la defensa ja devia de ser força efectiva perquè el baluard defensiu no es va donar a construir fins l'any 1561 i es donà a *Anthoni Guanyabens fare y acabare las obras del baluard de la present vila de mataró*.²⁹

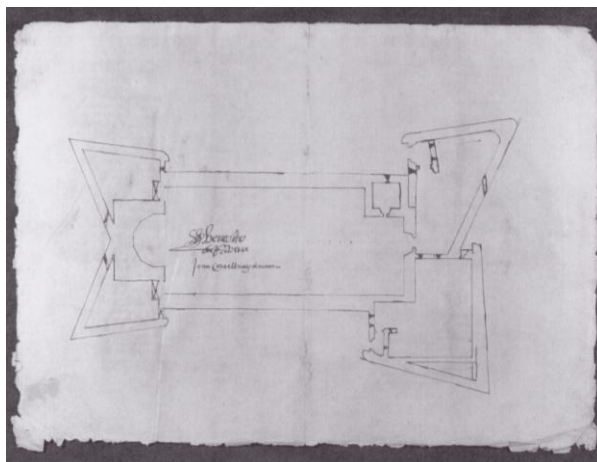

FIGURA 4: TRAÇA DE LA FORTIFICACIÓ DE L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA
Aquesta fou la traça original i va ser feta per Benedito de Ràvena. ACA, MP-720

2.4.4 Altres fortificacions: masies, torres i artilleria

Als volts de mitjans de segle, els atacs de les armades enemigues eren considerables i es repetien d'un any a l'altre. Cal dir que en l'any 1558 es varen produir casos de pesta a la ciutat de Barcelona i que per aquest motiu es va ordenar tancar el sistema defensiu de la ciutat per habitar l'entrada de la malaltia. Tot i això, la vila de Mataró va patir algun cas aïllat que no va repercutir en cap moment en la massa de la població de la ciutat.³⁰ L'any 1551, entre la finalització de l'església i el començament del baluard, el Consell de la vila i terme de Mataró encarregà, a través dels llavors jurats Joan Major, Pere Vilardell i Esteve Viladrau, a Antoni Fenodi i a Simon Pere ambdós bombarders ciutadans de Barcelona, la factura de dues peces d'artilleria de

²⁷ ACA, Diversos, MP-720, 30 de març de 1546

²⁸ LLOVET, *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, p. 102

²⁹ Arxiu Històric Comarcal de Mataró (AHCM), Acords-0002, Document 4, 19 de juny de 1561

³⁰ COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents*, p. 23

bronzo.³¹ Així mateix, el primer de juny de 1562, la Universitat va mobilitzar a manobres i mestres de cases *per la defensa de aquesta vila y dels poblans amb la finalitat de fer tancar y tapar los carrers*.³²

Deixant de banda la fortificació de l'església de la vila de Mataró, la protecció dels pobles de la costa maresmenca era un tema que importava i molt a la població. Durant el segle setze, que és el que ens ocupa, molts poblets del litoral van construir diferents sistemes defensius, però no només la inseguretad residia en els Consells municipals, sinó que els homes adinerats també patien per la seguritat personal en les seves cases i els habitants de les cases aïllades de les ciutats també veien com fàcilment els pirates podien atacar-los. Per tant, la solució comuna va recaure en la construcció de *torres de defensa* i de *masies fortificades*, moltes de les quals han arribat als nostres dies.

Una torre de defensa és una construcció normalment rodona, també quadrada, d'una alçada considerable i que servia per albirar pirates (fig. 5). En algunes d'aquestes torres hi havia artilleria per a la defensa de la vila, però en altres només servien per tenir una millor perspectiva del mar. Una masia fortificada és una casa pairal com qualsevol altre però té la característica de tenir una torre de defensa completament equipada per a la defensa i, en ocasions, també una petita muralla que la rodeja. Des d'una perspectiva àmplia, són elements de protecció de la mateixa manera que ho és la muralla mataronina i contemporanis a ella, però queden fora de l'objecte d'aquest treball.

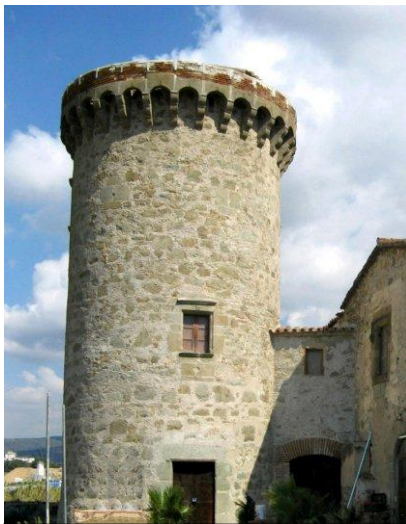

FIGURA 5: IMATGE D'UNA TORRE DE DEFENSA
Torre de Can Palauet (Mataró).
Pobles de Catalunya.

³¹ AHCM, AH-003-09, 1551 (sense data)

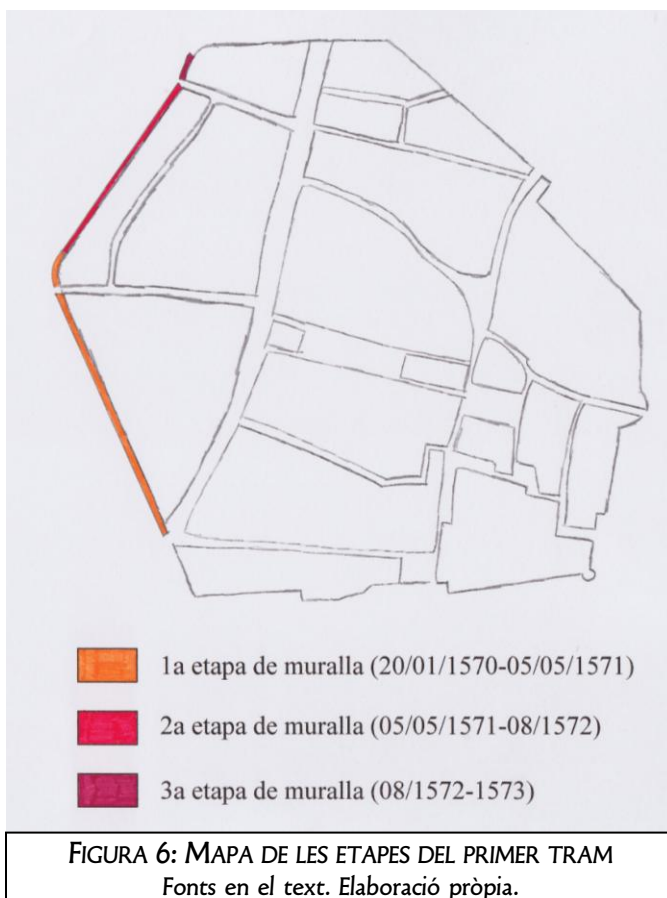
³² AHCM, Acords-0002, Document 4, 1 de juny de 1562

2.4.5 Fent muralles: els inicis

Ara ja, tornant al tema que ens ocupa, la llicència de fer muralles arriba a Mataró el dia 7 de novembre de 1569 i ve firmada pel llavors virrei de Catalunya Diego Hurtado de Mendoza que posseïa el títol de Princep de Mérito.³³ El dia 16 del mes d'agost del mateix any, la Universitat de Mataró ja havia adjudicat el primer tram de muralla, cosa força curiosa ja que encara no hi havia la llicència. Una possible explicació seria el fet que ja feia temps que la llicència cuejava i per tant, varen donar per fet que la llicència arribaria en un termini curt. La qüestió és que els jurats Nicolau Pereller, Jaume Roig i Antoni Roig foren els responsables de l'adjudicació d'aquest primer tram (fig. 6).

L'albarà de la construcció fou donat al mestre de cases Antoni Arbell i al moler Jaume Fontova, ambdós ciutadans de Barcelona. Aquests dos mestres de cases tenien l'aval de Joan Franquesa. La longitud del dit tram havia de ser de 300 canes, mesura de longitud de l'època (1 cana = 1,555 metres), a raó de 44 sous, moneda de pagament, la cana i havia d'anar del carrer de Barna al nord-est del recinte. Havia de ser acabat en un

termini màxim de quatre anys i havia de tenir una alçada sobre el terra de 24 pams i sota el terra uns fonaments de 8 pams. Un pam era una vuitena part

³³ AHCM, AH-001-01, fol. 62 // AHCM, AH-001-02, fol. 27 // AHCM, AH-001-05, fol. 28 i 35 // ACA, Real Cancelleria, 4698, fol. 179 (fol. 229 en la numeració original)

d'una cana. L'amplada dels fonaments havia de ser de 4 pams i mig i a la part de sobre el terra havia de ser de 4 pams. La muralla havia de ser feta amb *pedra y calç ab molta perfecció i havia de ser feta be y degudament com en la ciutat de Barcelona es acostumat a fer*. Els jurats prometen pagar-ho tot i els mestres de cases es comprometen en *donar bones fermanses*.³⁴ Els historiadors anteriors a aquest treball, havien fet referència tots a un mateix document de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Aquest document és una còpia de deu anys més tard del contracte³⁵, però en un marge es dona a entendre que l'original estaria en propietat del notari Joan Cortes. Consultant els documents d'aquest notari dins el període en el qual hi havia l'any 1569, ha estat possible trobar en un llibre de borradors de l'any 1569, el document original, present a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.³⁶

A 10 de desembre de 1569 foren posades las fitas o senyals de fer las murallas segons les indicacions de l'enginyer reial Jordi de Setara que fou l'encarregat de l'estudi i la posterior traça del circuit de muralla. A 20 de janer de 1570 foren començades les muralles a la quintana d'en Soler d'en Pou a la part del carrer de Barna.³⁷ La situació del punt d'inici de la muralla, és un dels dilemes que han ocupat els historiadors, però en el document original queda palès que es tracta del carrer

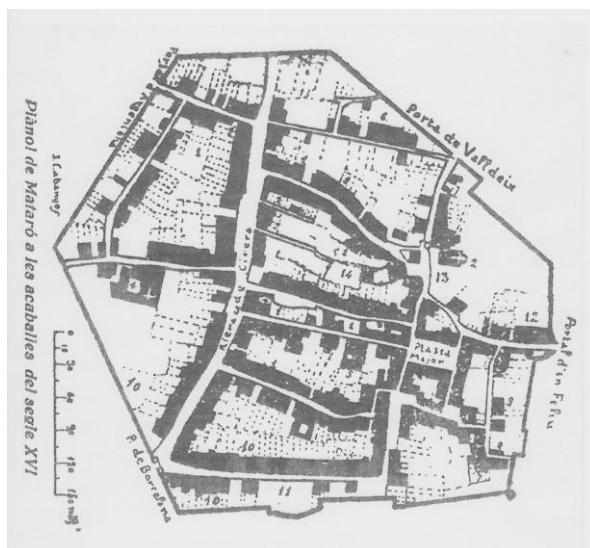

FIGURA 7: PLÀNOL DE MATARÓ A LES ACABALLES DEL SEGLE XVI

L'important d'aquesta figura és que allà on hi ha els números 10 i 11 serien les terres corresponents a Mas del Soler del Pou i Quintana d'en Soler.

Bloc Mataroní, p. 585

³⁴ ACA, Arxiu Notarial de Mataró, Joan Cortes (104), 16 d'agost de 1569 // ACA, Arxiu Notarial de Mataró, Joan Piquer (135), 16 d'agost de 1569

³⁵ ACA, Arxiu Notarial de Mataró, Joan Piquer (135), 16 d'agost de 1569

³⁶ ACA, Arxiu Notarial de Mataró, Joan Cortes (104), 16 d'agost de 1569

³⁷ AHCM, AH-001-05, fol. 29

de Barcelona. L'error és, doncs, de Colomer qui situa l'inici de les muralles a l'alçada del carrer d'Argentona. En la figura 6, veiem tres números 10 sobre del mapa, que corresponen a les propietats pertinents als amos de la masia del mas Soler d'en Pou. El número 11 d'aquest mateixa figura, seria l'anomenada Quintana d'en Soler, però és fàcil que la propietat també fos dels amos de les altres terres i que el conjunt rebés el nom de Quintana d'en Soler del Pou, lloc on va iniciar-se la construcció.³⁸ Així doncs, la muralla es va iniciar al carrer de Barcelona i va anar amunt per l'actual carrer Muralla de Sant Llorenç (fig. 7).

La construcció del primer tram de la muralla mataronina, provocà seriosos dubtes a la Universitat sobre la qualitat de la obra i varen designar a Joan de la Garriga, també anomenat Joan Salvador, perquè supervisés les obres cada setmana un mínim de dues vegades.³⁹ D'aquesta manera, el govern municipal es garantia que la obra tingués algun representant local i assegurava a la ciutat un personatge que vetllés pels interessos de la Universitat i pels dels ciutadans. Aquest personatge va ser un home important en la construcció de la muralla a partir d'aquest moment, ja que a part de vigilar les construccions de la muralla, també exercia com a mestre d'obres i en les següents contractacions de trams de muralles la Universitat el tingué molt en compte.

2.4.6 Fent muralles: tranquil·litat i dubtes

Les obres es van desenvolupar sense problemes aparents a part dels ja esmentats, i el 5 del mes de maig de l'any 1571 estaven construint davant del carrer de Cabrera, l'actual carrer Sant Josep. El document diu textualment que *la muralla cerca a la part davall lo camí qui va a la volta de Cabrera i en altres parts*,⁴⁰ i per tant podem intuir que ja s'està construint entre el carrer de Sant Josep i en carrer d'Argentona i l'agost de l'any següent, les obres ja es troben en aquest carrer.⁴¹

³⁸ AADD, *Bloc Mataroní* (Mataró, 1990), p. 585-588

³⁹ COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents*, p. 107 // GIMÉNEZ, *Posant portes a la mar. Muralles i defensa al Mataró dels segles XVI-XIX*, p. 81

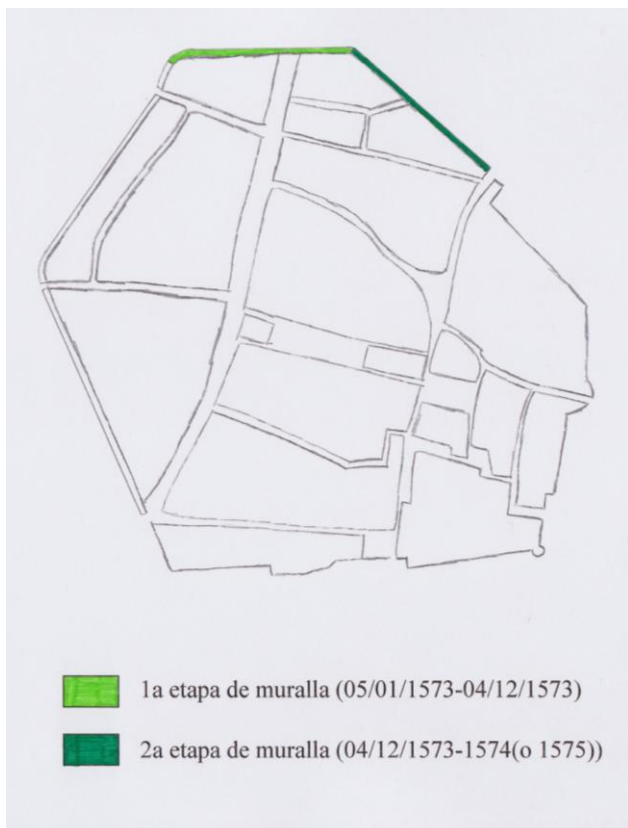
⁴⁰ ACA, Arxiu Notarial de Mataró, Consell 4, 4 de maig de 1571

⁴¹ GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 14

L'any 1573 és un any de contractació de canes de muralla. El 5 de gener d'aquest any, es va fer una crida a Barcelona, tal i com s'havia fet en la primera vegada, per a la contractació d'una tirada de 200 canes que anirien des de la cantonada nord-oest del recinte al portal de Valldeix.⁴² Aquestes dues-centes canes varen ser donades als mateixos mestres de cases que havien rebut l'adjudicació del primer tram. Tot i això, el 4 de desembre de l'any 1573, es van donar a fer les cent últimes canes del tram de muralla que s'havien acabat d'adjudicar (fig. 8). Foren donades al "famos" mestre de cases Joan

Salvador i la resolució del Consell diu que:

Es estat determinat que feu donades a fer fins en summa de cent canes de muralla de llargaria comensant alli a on son ses acabada la darrera volta a la volta de llevant co es que la paret tingue de tenir sis pams de gruix de vall de terra y una cana de fondo sota de lo terra y la paret que estara sobre de la terra hage de tenir de gruix cinc palms i que siga lliurada al qui manso fara la cana.⁴³

- 1a etapa de muralla (05/01/1573-04/12/1573)
- 2a etapa de muralla (04/12/1573-1574(o 1575))

FIGURA 8: MAPA DE LES ETAPES DEL SEGON TRAM
Fonts en el text. Elaboració pròpia.

Aquí tenim una altra discussió, i és que Joan Giménez diu que "no és segur que aquestes obres arribessin a

materialitzar-se".⁴⁴ Això és més que discutible ja que si ho entenem així i aquestes dues-centes canes no es varen portar mai a terme, ens faltarien dues-centes canes de muralla per tal de fer tot el seu perímetre. En mesures fetes

⁴² GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 14

⁴³ ACA, Arxiu Notarial de Mataró, Consell 5, 4 de desembre de 1573

⁴⁴ GIMÉNEZ, *Posant portes a la mar. Muralles i defensa al Mataró dels segles XVI-XIX*, p. 83

sobre el terreny i sobre cartografia oficial, queda palès que el circuit tenia una longitud d'un quilòmetre i quatre cents metres, en proporció, unes 900 canes. Si realment no es feren les dues-centes canes anteriorment esmentades, tindriem un perímetre de 700 canes (1088,5 metres) que no coincideix amb les restes trobades per l'equip d'arqueòlegs municipal. Segons aquestes mesures, es pot afirmar que aquestes obres foren realitzades i que les obres de Fontova i Arbell varen anar del baluard d'en Quendo, cantonada de la muralla de la Presó, fins al baluard de llevant, al final del carrer de la muralla dels Genovesos. Així doncs, les obres que va fer Joan Salvador foren les que anaven del baluard de llevant fins al portal de Valldeix. El que cal remarcar és que, encara que en dues etapes diferents, les dues-centes canes que anaven del baluard d'en Quendo fins al portal de Valldeix es dugueren a terme.

L'any 1574, la Universitat va iniciar les reclamacions contra Jaume Fontova i Antoni Arbell, però no pel primer tram de muralla, sinó pel tram que se'ls havia adjudicat l'any 1573 i que havia completat Joan Salvador. Cal dir, que durant els anys de la construcció dels dos trams de muralla que havien de construir, trobem algunes referències als dos mestres de cases, els qui, segons sembla, haurien estat treballant com a mestres de cases i Antoni Arbell deuria diners en concepte d'arrendament a diversos propietaris mataronins i els hi fan pagar amb blat i llegums.⁴⁵

Referent a als dubtes originats per la construcció d'aquest tram, trobem que en una publicació recent es diu que "A 10 de febrer 1573, se comensaren las murallas de Mattaró. Feu la mestre Arbell de Barcelona. Foren judicades falçes".⁴⁶ Deixant de banda que l'any en què es varen començar fou el 1570 i que també intervingué el mestre Jaume Fontova, el que és destacable és que van ser jutjades com a falses, entenent que falses es refereix a una mala construcció. Així doncs, un element més que dóna força al fet que la construcció no fou del tot l'esperada i més tard se'n veuran les conseqüències que se'n van derivar.

Una altra possibilitat seria interpretar que a aquest dia 10 de febrer es va començar el segon tram de la muralla i no tan que fou l'inici de l'obra

⁴⁵ ACA, Arxiu Notarial de Mataró, Joan Cortes (91), 18 i 28 de juliol de 1572

⁴⁶ JOSEP MARIA PONS GURI, *Notícies de Nicolau Morató* (Arenys de Mar, 1960), Circular nº6 de l'Arxiu Històric i Museu Fidel Fita

sencera. Així mateix, la contractació del segon tram va recaure amb més pes sobre d'Arbell que no pas en Fontova i això explicaria el fet que es digui "feu la mestre Arbell". En qualsevol cas, el fet és que van ser jutjades falses i la construcció va ser defectuosa.

2.4.7 Fent muralles: l'últim tram?

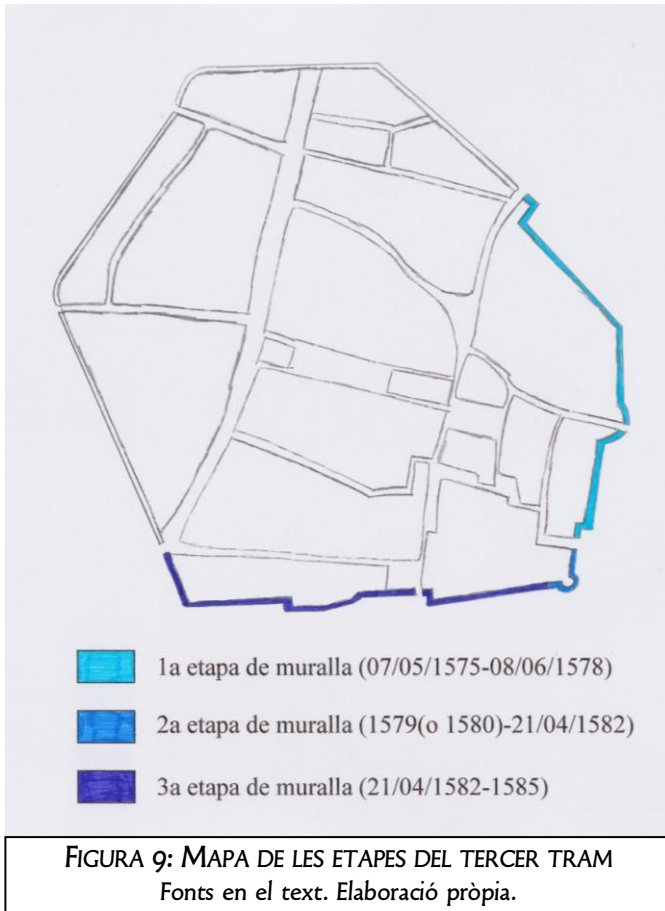
L'any 1575 torna a ser un any de contractes. Aquesta vegada es realitza la contractació del darrer tram del circuit de muralla projectat per Jordi de Setara i la crida per a aquesta adjudicació es va fer el dia 16 d'abril del dit any:

fins a una suma de quatre-centes canes de muralla de llargaria y de alçaria de 24 pams sobre el terra y vuit pams sota el terra de cinc pams de gruix a sota i quatre pams a sobre. Es doni ab fer a la part de tramuntana [...] donant a cant públic qui manso fara la cana de dita muralla y lo qui emprendra de fer dita part sia obligat a haver acabades les dites quatre centes canes de muralla del dia que li era lliurat lo albara en tres anys.⁴⁷

Ja en aquest document podem veure que la situació econòmica de la Universitat no era precisament bona perquè prioritzen el preu per sobre de la qualitat de l'obra. Això es veu perquè en aquesta crida per fer les quatre-centes canes es dona a cant públic a *qui manso fara la cana*, cosa que vol dir a qui la faci més barata, igual que en el contracte anterior de cent canes. Josep Maria Colomer transcriu una frase d'un altre document, en el qual hi ha el contracte de les dues-centes canes abans esmentades que ara es troba fora de consulta per motius de conservació. En aquesta referència també es veu que donen a fer a *mancho preu la cana*.⁴⁸

⁴⁷ ACA, Arxiu Notarial de Mataró, Consell 5, 16 d'abril de 1575

⁴⁸ COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents*, p. 108

que la donen a fer i qui n'és el receptor:

Sobre la factura de la muralla fahedora en la present vila de mataro per entre los honorables en Bernat Mascort i en Joan Pou l'any present i corrent jurats de la Universitat de la vila de mataro e lo honorable mestre Joan Salvador mestre de casses habitant de la mateixa vila.

En el mateix contracte es deixen ben clares les condicions de la construcció d'aquest tram

En qualsevol cas, l'opció prioritària per al Consell de la vila sembla ser el de complir amb l'ordre del Rei de fer muralles i com que són a *expenses pròpies*, fer-ho amb els costos mínims.

Uns dies més tard, els jurats representants de la vila de Mataró adjudiquen les quatre-centes canes al mestre de cases Joan Salvador (fig. 9). En aquest contracte, es veu quins són els jurats

FIGURA 10: MAPA ON ES VEU LA CIUTAT L'ANY 1713 AMB LA MURALLA ACABADA FÀCILMENT DISTINGIBLE.
 En el seu revers hi diu que la obra costà 2028 lliures i 18 sous.
www.grec.net

de muralla:

Primerament, los dits honorables jurats donen a fer al dit Joan Salvador quatre-centes canes de muralla de llargaria a rahor de trenta dos sous la cana. Joan Salvador promet acabar del dia present en tres anys degudament com un bon mestre de cases i com en la ciutat de Barcelona.

També es dóna la situació on s'ha de començar la construcció i les dimensions, que en tots els contractes són més o menys iguals, l'únic que varia és l'amplada del mur que oscil·la entre quatre i mig i sis pams en els fonaments, i entre quatre i cinc pams a la part de sobre:

Qualsevol qui empendra de fer la dita part de muralla fer os les quatre-centes canes de llargaria comensar aquella prop de allí on s'acaba l'altra part de la muralla, o sia a la part de tramuntana. [...] Sobre el terra ha de tenir tres canes (24 pams) i un gruix de quatre pams y una cana (8 pams) de fondo de cinc pams de gruix.

Hem vist ja que en aquest document es remarca que es faci degudament i com en la ciutat de Barcelona, però en un altre fragment ho repeteix com volent remarcar-ho i deixar-ho clar al mestre Joan Salvador:

Ab aquella pedra i calç i bon morter com les muralles en la ciutat de Barcelona.⁴⁹

Precisament en aquesta última referència, podem veure com parla de la calç necessària per a construir la muralla. Així mateix, uns mesos més tard trobem que es compra una fornada de calç:

Al preu per lo qual li fera lliura lo albara que la calç processa de la pedra fet haura comprada.⁵⁰

També hi ha algun altre document referent a les fornades de calç, com aquest aquí sota transcrit on es veu com remarquen la bona qualitat:

Qualsevol qui per mucho voldra entendre en coure una fornada de calç la qual los honorable jurats dela present vila i terme de mataro entenen donar a coure [...] que lo qui empendra de coure dita fornada hage e sia obligat coure aquella be y degudament acontentament dels dits honorables jurats a coneguda de mestres de cases.

⁴⁹ ACA, Arxiu Notarial de Mataró, Consell 5, 7 de maig de 1575

⁵⁰ AHCM, Acords-0002, Document 6, 8 d'agost de 1575

Item que la dita cals hage de ser bona y rebedora ben cuita y no soldada e si car sera lo que den no bulla que la dita sera errada y no sera bona insufficient y pero millor dir que era mal cuita que no aquell tal qui la empendra a coure sia obligat a fer fermanses a pagar als honorables jurats tots els danys e interessos que seran indicats.⁵¹

En aquests anys que venen, l'activitat administrativa va disminuir ja que no trobem gaire informació relativa a la construcció de murs i per tant es dona a entendre que la construcció del darrer tram de muralla contractat avança sense interrupcions. Així mateix, on sí que hi ha activitat és als portals que es van esperar a començar a obrar una vegada realitzat els dos trossos dels costats. L'any 1577, trobem un motiu més per a fer muralles i és que *els corsaris cautivaron muchos vecinos*.⁵² Aquest fet agreujarà la situació de discussió que s'esdevindrà en el fet de cloure o no l'anomenat, per Albert Garcia i Manuel Guàrdia, l'Eixample del Pou d'Avall.

Josep Maria Colomer diu que el dia 7 de juliol de l'any 1578 es va contractar la construcció del primer portal, el d'en Quendo. Tot i això, no es va contractar la construcció del primer portal, sinó que el que fou donat a fer el baluard corresponent a la casa d'en Quendo, a l'actual carrer d'Argentona. Tot i així, quan transcriu el document es veu que parla d'un baluard *tres cavalcades dobles en lo baluard [...] quatre llombardes i espitllera*.⁵³ Un altre problema és la situació, perquè el mateix Colomer el situa a l'actual muralla dels Genovesos, però les propietats de Joana Quendo, en referència al nom popular del baluard, quedaven a l'alçada de l'actual carrer d'Argentona.⁵⁴

2.4.8 Fent muralles: l'Eixample del Pou d'Avall

El període comprès entre 1578 i 1579 és un moment difícil per a la muralla cinccentista mataronina. Durant aquests es succeeixen cartes, decisions i requestes amb un tema comú: el canvi en el recorregut de la muralla. En aquest assumpte trobem moltes persones que s'hi involucren i molts documents que hi fan referència, però hi ha un greu problema de datació en

⁵¹ AHCM, AH-003-01, Document F, Sense data

⁵² AHCM, AH-001-01, fol. 64 i 65, 18 de juliol de 1578

⁵³ COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents*, p. 109

⁵⁴ GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, Fig. 3 i 4

els seus moments inicials. Sabem que hi ha cinc documents que es succeeixen entre gener i maig de 1578, però en desconeixem l'ordre per què no contenen la data. Albert Garcia i Manuel Guàrdia que són els dos que treuen a la llum aquest procés, els ordenen d'una determinada manera, però com que no hi ha dates és molt difícil saber si va ser realment així. En aquest punt, aquest treball els ordena d'una altra manera que ha semblat més lògica basant-se en el que es desprèn d'alguns d'aquests documents i tenint en compte que és més possible que primer hi hagi queixes dels habitants al Consell que no pas directament al Governador.

Així doncs, trobem a principis d'aquest any setanta vuit una carta dels afectats pel recorregut de la muralla a la Universitat, d'on es desprèn que el poble té necessitat de canviar-ne el circuit a causa dels últims creixements:

Crexent molt lo poble y tenir necessitat de murar se y tancar se per guardar se de moros, peste, lladres y bandolers [...] la volen cloure dexant de fora al peu de dita muralla més de 50 o 60 cases y donant ocasio de que dexant aquexes de fora no se ni fassen més dexant de fer cases y poblar lo pobla aquells qui tenen patis acensats per fer cases com de fet se enten o dixeran [...] y dexant se de posar hi dites cases no seria murar la vila sino part de la vila [...] la qual es mes facil de murar prenent dites cases [...] que es cert y constara ab legitimes persones que lo parer del enginyer fonch que convendria més y era necessari comprendre totes les dites cases y que si altra cosa li feren dir es mes per importunació y voluntat dels jurats que las hores eren que per esser així la voluntat de dit enginyer[...]⁵⁵

Un dels arguments dels habitants és dir que Jordi de Setara ja havia considerat que era més necessari tancar el Pou d'Avall, però que els jurats li ho havien fet canviar. La resposta dels jurats no fou ni afirmativa ni negativa respecte a aquest tema, i el que feren fou demanar al Batlle:

Que no se entrametés en la fàbrica de la muralla nova ni impedís lo edifici de aquella així com està trassada per la enginyer de sa magestat, pus que la dita trassa y execució no pot en ninguna manera entremetre perquè no és cosa que tocar pugue a sa jurisdicció y conexensa, sinó a la cognició dels oficials y ministres de guerra de sa magestat [...] com si la muralla se hagués de trassar y fer a apetit y gust de alguns particulars.⁵⁶

⁵⁵ GARCIA I GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 17

⁵⁶ COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents*, p. 108-109

Salvador Sala era el procurador dels afectats, i va enviar algunes cartes al governador de la província. En la primera d'elles, el dit Sala hi demana que:

Estos anys passats fonch concedida licencia als jurats [...] de murar aquella en efecte que com fos crexentlo poble [...] com pocs dias ha los jurats volgueren cloure dita muralla contra forma de dita concessió no murant tot lo poble sino part de aquell [...] fonc suplicat a VS (el governador) que fos servit de fer ho mirar

També diu que els jurats i el Consell,

En lloc de parar y fer ho veure per persones expertes se donaren mes pressa en estimar dita obra fent compte que si uns volta era feta aniria per feta y axi fonc necessari que lo batlle [...] fes assignar visura amb persones spertes [...] en la qual no volgueren compareixer dits jurats⁵⁷

El mateix Sala envià altres lletres on s'explica possibles conseqüències de desordre públic en cas de no realitzar la muralla del Pou d'Avall.

Per la seva banda, els jurats no es van pronunciar durant aquest temps sobre el tema referent a la muralla, però si ho feu el síndic, Salvador Capella qui explicà àmpliament els fonaments tècnics per a no realitzar la muda del traçat:

Dit Setara se conferi, y apres de haver molt ben vist lo siti de dita vila y lo lloch per hont dita muralla per estar la vila fortificada havia de passar designa depinta y senyala lo lloch de dita muralla especificant molt particularment los trats de aquella y perque en dita vila se troben en lo camí Real de baix dita vila que va a Caldes destarach unes trenta o quaranta cases y murant aquelles tenia dita vila un molt gran padastre de una molt gran y molt alta penya que estaria molt serca de dita muralla no volgué dit enginyer que ditas casas entrassen dins dita muralla ans aquelles deixa fora com per dita raho no fos possible posar kas dins de hont dita univ inseguint la forma del dit Real privilegi y dita trassa ha passat havant en fer dita muralla y ha deu anys ho serca que va continuant dita obra la qual ha volgut y vol impedir Salvador Sala prevere com ha procurador de alguns particulars qui tenen cases en dit camí real [...] prenent que dita muralla ha de cloure ditas casas lo que es contra la trassa per dit enginyer [...] y a mes que nos pot fer per lo inconvenient dalt dit es que sia impossible ferse perque passa una Riera que travessa dit camí Real y va amar y la muralla hauria de prendre y ocupa lo alveo de dita Riera ho fer de manera que dita Riera tingués passatge lo que nos podria fer sens gran dany de la cosa pública y dels que convé a la fortificació de dita vila y no content dit Salvador Sala [...] ha procurat y acabat ab lo batlle de dita vila [...] que volgués conexer de sas pretensions y lo

⁵⁷ GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 17-18

mag micer Bernard Vidal assessor de dit batlle ha provehit visura No obstant lo contrari que lo sindic en nom de dita vila ha fet [...] que no empatxas ni en manera alguna conegués de dites pretensions com ab dit privilegi fos expressant prohibit y [...] hanant dit batlle en dita visura ab Consell de dit son assessor lo qual vuy en dita vila y ab assistencia de alguns mestres de cases y assenyaladament de m Joan Salvador que ha pres en carrech dita muralla y no voldria que may se acabas fa dita visura enderroct y desfent lo que es estat fet conforme la trassa de dit enginyer e perque totes estes cosas son manifestament contra [...] dit privilegi [...] lo sindic humilment ha VS suplica sie servit enviar la pnt [...] a la Real Audientia y aquella cometre ad algun mg doctor del real Consell lo qual provehesca de lres (lletres) citatories y inhibitories dirigides ha dit batlle [...] y a dit Salv. Sala.⁵⁸

Després d'aquestes cartes que s'envien entre habitants de la ciutat i cap al governador, trobem que al juny el Consell va fer *parar y no fer abancar* la construcció de la muralla a Joan Salvador per tal de debatre com havia de continuar el recorregut.⁵⁹ Amb aquestes demandes al governador, els jurats van fer que el Rei enviés una carta al virrei Fernando de Toledo:

El rey,

Prior Don Fernando de Toledo primo mio lugartinento y capitan general del principado de cataluña y condados de ruyssellon y cerdaña. Por parte de la villa de mataron nos ha sido fecha relacion que estan tan vecina de la mar como esta y sus murallas y que no fuese saqueada de corsarios. El verano passado passaron gran peligro y dessassossiego y los dichos corsarios tomaron y cautivaron muchos vecinos della. Y para obrar y remediar los dichos daños, os pedieron que les concedieses licencia para cerrar y murar dicha villa, y se la distes, y se puso luego por obra la dicha obra conforme lo que tracò el ingnierio Jorge Setara que por orden mia fue a regonocer y tracar por donde havia de passar y hazer la dicha muralla como cosa tan conveniente al bien publico. Y fortificacion.

Algunos particulares que tienen sus casas fuera dela dicha villa pretenden que la dicha muralla ha de encerrar sus casas dentro y mudarse la traça del dicho ingeniero haviendo se traçado por alli por ser mas fuerte y como conviene a la fortificacion dela dicha villa y han puesto pleyto sobre ello contra la dicha villa en la mia audiencia que reside en la ciudad de Barcelona. Y no obstante los dichos inconvenientes han mandado que no se passe adelante en dicha obra por lo qual han determinado de acudir a nos supplicando nos fuesemos servido de no permitir lo susodicho haviendose gastado en la dicha muralla tanta suma de dinero por la traça de dicho

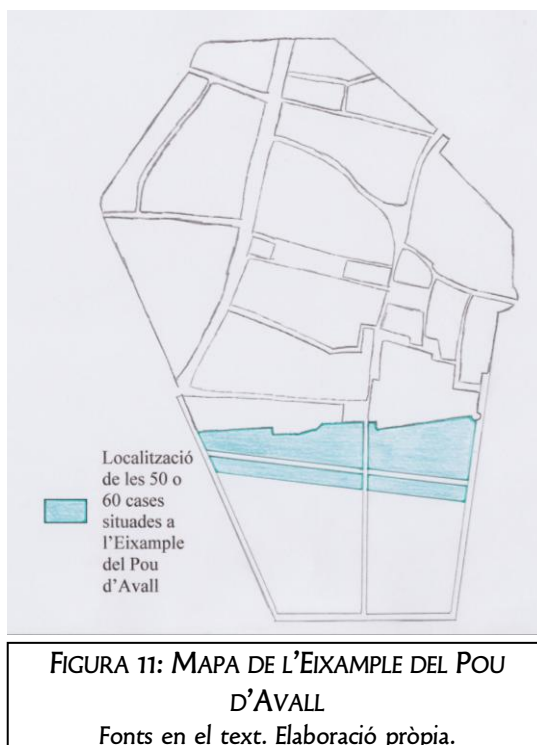
⁵⁸ Extret de manera íntegre de GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 16-17

⁵⁹ AHCM, Acords-0002, Document 7, 8 de juny de 1578

ingeniero y mandar que passe adelante la dicha obra sin embargo dello pues es tan conveniente y necesaria para el reparo y guarda dela dicha villa. Loqual visto en el ultimo consejo de guerra havemos acordado y os encargamos y mandamos que lo hagan ver y hacer en ello lo que mas conviene. De madrid a XVIII de julio de 1578 años. Yo el rey, Juan Delgado, el prior don Fernando de Toledo que vea i lo que la villa de mataron en cataluña supplica que sin embargo que por la audiencia de Barcelona se ha mandado pasar la obra que se haga ella por la traça del ingeniero Setara sepasse adelante ella y provea ello lo que mas conviene.⁶⁰

Com es pot veure, el Rei es manté fidel a mantenir la traça, però ho deixa sota la responsabilitat del seu representant a Catalunya, el virrei qui optarà per fer una contramuralla per encerclar les cases del Pou d'Avall i els diu que *mando cerrar esa vila [...] y acabar dentro de dos anyos*.⁶¹ Al cap de tres dies, però, el virrei rectifica i dóna un any extra de marge per fer les dues muralles.⁶²

En principi es començà aquesta contramuralla i es continuà amb l'altra ja començada, i el dia 21 de novembre el virrei diu que *he ordenado que en la cerca i contracerca de la vila sigays y observays la trassa que esta dada por el ingeniero Jorge de Setara*.⁶³ Per fer aquestes obres, a més de l'omnipresent Joan Salvador, es va encomanar una part de les obres a un mestre de Teià per accelerar-ne la construcció.⁶⁴

El mes de gener del 1579, *una estaca de fusta ficada per Jordi de Setara*, que ens indica que l'enginyer seguia les obres.⁶⁵ El mes següent es fa

⁶⁰ AHCM, AH-001-01, fol. 64 i 65, 18 de juliol de 1578

⁶¹ AHCM, Acords-0002, Document 7, 7 de setembre de 1578

⁶² GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 19

⁶³ AHCM, Acords-0002, Document 7, 21 de novembre de 1578

⁶⁴ GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 19

enderrocar un murs para que la muralla que en dita part se ha de fer.⁶⁶ El mes de març es torna a insistir que l'obra s'ha de fer de *la manera que l'ha de trassar segons Jorge de Setara aquí trassa i ordena*.⁶⁷

Si ja semblava que la decisió havia de ser definitiva, no ho era ja que el virrei torna a enviar una carta on ho deixa tot com al principi:

Don Phelip per la gracia de Deu Rey de Castella, d'Arago i comte de Barcelona.

Don Fernando de Toledo prior de Castella de lordre de S^t. Joan de Hierusalem perla S.C. i Real Majestat. Conseller lloctinent i capita general enlo present principat de Catalunya i comtats de Rosello y Cerdanya. Perquant perlo sindich dela vila de mataro nos es estat deduhit que desitjant la Universitat de dita vila que la obra dela muralla se acabas y la fortificació de aquella sefes com convenia y era necessari al servey de Deu y de sa vila en benefici dels poblants endita Universitat endies passats nos suplicaren perpart d'aquella que laborossa de dita fortificació manassem fer per Jordi de Satara enginyer de sa dita Ma^t. Lo qual conforme al ordre que pernos ci fou donat ha feta la dita trassa supplicant nos de nou humilment lodit sindich fossem servits manar aldit enginyer que pus afecta la dit trassa fassa relatio de aquella y nos la lliu re pus te confiança lodit sindich stara com conve demanera que pernos sobre cadita muralla y fortificació se puga degudamet provehir y sobre ella no nasqueren mes questions y debats segons que estas cosas enla supplicació anos plentava stan mes llargamet contegudes. Com lodit Jordi de Satara enginyer demut dit haia feta la dmutdita trassa y nos haia eschibida y plentada aquella pernos vista y regoneguda have determinat y provehit segons que a la present declara nostra intetio y voluntat provehim y manam quela dita fortificatio de dita vila se haia de fer y effectuar conforme aladita ultima trassa o dibuix que dit enginyer nos es estat exhibit y presentat feta a trenta de mars present passat la qual have manada donar y entrega a Bernat Pou altre dels jurats. Lo any present de dita vila dient y declarat que daci alterat perlo que conve per la bona custodia y defensio de dita vila nos puguem fer mes cases per los habitants en aquella niper altres qualsevol persones junt ala muralla dedita vila ni al entorn dell a cent canes, y particularmet que nos puguen fer altres cases enlo lloch dit lo pou devall per hont de present passa lo cami Real quiva de dita vila a la de Blanes, provehint tambe y declarat no puguen exir mes enfora unas casas que altrás del tros que mira devers migiorn aixi que del baluart de levant se puga veure y scobrar lo altre baluart de ponent de dita vila y al contrari y defensar desdehits baluarts las casas que avui estan fetes enlo dit cami Real, dient i manant envirtut deles matexes plents atots els oficials y subdits axi reals com altres que la present determinatio y provisio y totes y coses en aquella contingudes apena de mil

⁶⁵ AHCM, Acords-0002, Document 7, 14 de gener de 1579

⁶⁶ AHCM, Acords-0002, Document 7, 18 de febrer de 1579

⁶⁷ AHCM, Acords-0002, Document 7, 23 de març de 1579

florins de or de arago als confrens reals applicadors tinguen guarden y observen tenir guardar y observar facen sila gracia de sa Ma^t. Tene clara y en la damut dita pena deiyen no incorrer. Data en Barcelona Dos del mes de Abril any dela nativitat de nostre senyor Deu Mil sinchcents setanta y nou.

Fernando de Toledo⁶⁸

Així doncs, el tema acabà tal i com havia començat, amb el traçat original i amb unes cinquanta o seixanta cases fora de muralles. Com es desprèn de la carta, queda prohibit construir fora la muralla, però com més tard quedarà reflectit, això no es complí. El primer de juny del mateix any es va dir *que donassen a fer lo baluard que ha trassat Jorge de Setara darrera de la casa de Damit*, a prop del portal de Barcelona, però no es dugué a terme.⁶⁹

2.4.9 Fent muralles: inici de finalització

FIGURA 13: IMATGE DE LA TORRE D'EN POU DES DE LA BOTIGA DE CARMÉ ROS
Imatge pròpia.

FIGURA 12: IMATGE INTERIOR DE LA TORRE D'EN POU
Imatge pròpia.

Deixant ja el tema de la

muralla del Pou d'Avall, entrem a l'any 1580, i el dia 15 de gener trobem una deliberació del Consell en la qual es mana a Joan Salvador que obri els fonaments de la torre d'en Pou encara ara conservada (fig. 12 i 13):

que fasen obrar a Joan Salvador mestre de cases fonaments per passar avant a muralla y que obrin los fonaments a la volta de la penya de manera que la muralla torne endintre fins a tant que estiga alineada de la cantonada que torn enfora [...] de la part de la casa den Ramis⁷⁰

⁶⁸ AHCM, AH-001-01, fol. 66 // AHCM, AH-001-02, fol. 29 // AHCM, AH-003-03, Document B

⁶⁹ AHCM, Acords-0002, Document 7, 1 de juny de 1579

El mes d'abril de l'any següent, la Universitat va determinar la distància de seguretat de la muralla (el passadís al voltant de la muralla, el camí de ronda):

es estat determinat que no sia persona alguna que ni dins la muralla ni defora de aquella, dotze pams de la dita muralla gose ni presumesca fer paret alguna ni tanques ni arbres ni legums ni sembrar y cosa alguna de aquella de tal manera que pugua passar dintre la muralla una carreta. E per assò ne sia feta una crida y donats tres dies de temps sota pena de vint sous barcelonesos.⁷¹

Durant el mes de maig del mateix any 1581, la Universitat emetia un missatge preocupada per la situació de la muralla. El problema, que més tard tornarem a trobar, és la presència de forats en la construcció, tot i que desconeixem el punt exacte dels forats:

se fera la muralla y en lo font molt obligació tinga especial empero restant a nos avis del perill irreparable que fora tenir forats [...] repara los forats en aquesta muralla [...] se fossen tapats.⁷²

En una carta de la Universitat al llavors virrei, es diu que *lo bon cuidado te de mirar per aquesta Universitat donant-li raó quan importa a aquesta Universitat i vila estar tancada ab tanta perfecció*, i es pot veure com el Consell donava les gràcies al virrei que seguia les obres de prop.⁷³ Aquí es torna a veure que l'interès de la Corona és real i corrobora el fet que l'iniciativa d'emmurallar la vila procedia de la voluntat del Rei.

Durant el mes d'abril de l'any següent, trobem un acte del Consell en el qual s'acorda la construcció de quatre portals. Aquets portals serien el de la casa d'en Pou, el d'Argentona, el de Barcelona i el d'en Feliu.⁷⁴

Al maig del mateix any 1582, trobem una determinació del Consell en la qual es donen a fer una sèrie de portals:

Que sien fets y fabricats sis portals, los quatre segons estan designats y ara per a millor es tornen a designar. Primo lo portalet que esta davant la casa del honorable

⁷⁰ AHCM, Acords-0002, Document 8, 15 de gener de 1580

⁷¹ AHCM, Acords-0002, Document 8, 28 d'abril de 1581

⁷² AHCM, Acords-0002, Document 8, 11 de maig de 1581

⁷³ AHCM, Acords-0002, Document 8, 30 de maig de 1581

⁷⁴ AHCM, Acords-0002, Document 8, 24 d'abril de 1582

jurat en cap [...] al garet un altre portal [...] y après el portal de Barcelona, conforme lo modelo o trassa que tenen, ab dues torres y sobre lo portal les armes reals y de la vila [...] y a la penya den Roig un portalet quadrat que y puga passar una bóta de mena de cap [...] a la casa d'en Feliu un altre portal [...] i a casa den mascort altre portal com lo predit.⁷⁵

Com podrem anar veien a mesura que els anys passen, hi ha portals que es donen a fer més d'una vegada, i això és degut a que hi ha canvis de govern que aturen algunes de les obres projectades per l'anterior Consell. En aquest cas concret, el portal de Barcelona no es va començar fins cinc anys més tard, com es veurà més endavant.

La construcció de portals es feu d'una manera especial. Un cop construïts els trams de muralla laterals al portal, se n'adjudicava la construcció. És de suposar, que tenint portals antics, com abans s'ha dit, s'aprofitava l'estructura del portal anterior a l'hora de construir el nou portal.

En aquestes dues últimes referències, es donen a fer (tot i que no es feren tots) els set portals que va tenir la muralla cincentista de Mataró. Així doncs, si tenim en compte el sistema de construcció dels portals, podem apreciar que el circuit de la muralla estava començant a acabar-se i la voluntat de la Universitat era aquesta, acabar-lo. En aquest any 1582, al 21 d'abril "la Torre del Pou d'Avall està a punt de ser acabada" i per tant només faltaria tancar el circuit per la part del camí Real.⁷⁶

El dia 13 de setembre del mateix any, consta en una acta del Consell que *Joan i Salvador Franquesa han de pagar 432 lliures.*⁷⁷ Aquesta és la quantitat que van haver de pagar els dos avaladors dels mestres de cases Jaume Fontova i Antoni Arbell. Tot i això, l'any 1586 reveren l'absolució per part del Consell de *tota la quantitat que lo dit Franquesa devia y deu a la dita Universitat.*⁷⁸

Referent a l'estat constructiu de la muralla, pel que fa al circuit, trobem un document on es mana que Joan Salvador fabriqui de nou i acabi sis

⁷⁵ AHCM, Acords-0002, Document 8, 22 de maig de 1582

⁷⁶ COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents*, p. 109 // LLOVET, *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, p. 103

⁷⁷ AHCM, Acords-0002, Document 8, 13 de setembre de 1582

⁷⁸ AHCM, Acords-0002, Document 9, 6 de gener de 1586

àmbits de la muralla que falta acabar. Aquests sis trams serien a la cantonada del baluard, el de ponent que mai es dugué a terme; a la casa d'en Fornells, entre el portal de Barcelona i el de Sant Josep; a la Coma d'en Capella, al costat del portal de Valldeix i fins a la presó (en algun tros comprés entre aquests dos punts); a darrera la casa d'en Pera; a casa la Senyora Sala; i a la Roda d'en Ros, aquests tres últims trams no poguts localitzar.⁷⁹

L'any 1583, fou un any de portals i molt important en el tancament del circuit. El mes d'abril, es dona a fer el portal de Sant Josep:

Sobre la obra del portal de Cabrera que ben volent fer en la muralla de Mataró [...] el mestre Joan Guanyabéns mestre de cases de la vila de Mataró y al mestre Nicolau Vernia també mestre de cases habitant en la parròquia de Sant Andreu de Llavaneres⁸⁰

Al cap de tres dies, el mateix Consell va adjudicar la construcció de *lo portal de Argentona al mestre de cases Miquel Roig*, també anomenat Recolons.⁸¹ Tot i això, el disset del mateix mes es va celebrar una reunió del Consell força agitada. Arran d'un canvi de govern, es va anul·lar la construcció d'aquests dos últims portals, i se'n donaren a fer dos a la banda de llevant, cap a l'actual carrer Hospital. Aquests dos portals serien els d'en Feliu de la Penya i el d'en Pou de la Sinia.⁸² A més es va produir un fet molt important, i és que els jurats volen *saber qui son estats los que han enderrocada la muralla devant lo tros de la riera de cirera que denuncia a la Universitat se donen deu ducats*.⁸³ Aquest fet denota que hi havia alguna cosa que la Universitat no estava fent bé i els habitants van voler fer-ho saber.

Reprement una altra vegada la qüestió del tancament del circuit, al mateix mes d'abril trobem que arran de la propagació del *morbo* (pesta) a la ciutat de l'Alger, amb la qual hi havia un fort lligam comercial, la Universitat feia tancar tots els portals, com ara el del *Garet, el d'en Quendo, lo portal de la casa d'en Feliu* i es diu que es facin fer portes per el portal de la casa d'en Pou de la Sinia, així com fer portals de tàpia al de la Penya d'en Roig, al de

⁷⁹ AHCM, Acords-0002, Document 8, 19 de desembre de 1582

⁸⁰ AHCM, Acords-0002, Document 8, 3 d'abril de 1583

⁸¹ AHCM, Acords-0002, Document 8, 6 d'abril de 1583

⁸² GIMÉNEZ, *Posant portes a la mar. Muralles i defensa al Mataró dels segles XVI-XIX*, p. 87-88

⁸³ AHCM, Acords-0002, Document 8, 17 d'abril de 1583

Barcelona i al de Valldeix. També es mana que *es faci tapia lo forat del cap damunt de la riera de cirera*.⁸⁴ Tot i que el sistema de tancament només seria útil si tot el vogi de la muralla fos tancat, no podem parlar d'un tancament segur fins un parell d'anys més tard. El que sí que és probable és que s'estava construint prop del portal de Barcelona, segurament al tram encara ara conservat i anomenat d'en Titus.

Al mes d'octubre es torna a parlar de tirar endavant portals i s'entén que els que eren tapats ja no ho estan i que el perill i la por per la pesta ha desaparegut. Així doncs, es dóna a fer el portal d'en Pou de la Sínia als mestres de cases Marc Colomer i Geroni Bordes, ambdós naturals de Mataró. Això passa a ser la tònica amb tots els mestres de cases després de la mala experiència amb els de Barcelona, a excepció del mestre Nicolau Vèrnia de Sant Andreu de Llavaneres.

A finals d'any, trobem que el Consell fa *adobar los camins de bora la muralla de dins e de fora*.⁸⁵ Aquest és un altre indicatiu que el circuit estaria tancat ja que el més normal és fer transitables els camins i adobar-los una vegada s'ha acabat d'edificar, però no és així, ja que al mes de desembre de l'any següent trobem un document en el qual es demana una supressió dels lluïsmes que la ciutat devia a sa Majestat. En el mateix document, a baix transcrit, es diu que la Universitat hauria de pagar importants quantitats a tots els propietaris de terres als quals ha expropiat per fer la muralla i demana també que hi hagi una pròrroga per fer els pagaments:

Per part de la Universitat perlo present sindich ses contacta una suplicació ara lixa ab la qual lo supliquen que considerant lo treball y gastos tan eccesius se son fets en la fabrica de la muralla i pus aquella lahors any señor déu esta en tan bon punt y falta a fer y acabar los portals de la vila y un baluard que es obra tant necessària y haventse de estimar y pagar los interessats de aquesta Universitat lo siti de la muralla que son de dotze pams per dintre i dotze defora seria tot parar una bona obra com es aquella en lo punt que esta y arribar a la Universitat una moratoria perlo temps que ara exposa pera que aquesta Universitat per a millor comoditat puga una tant bona obra com aquesta per los senyors digau vosaltres[...] la Universitat ha de pagar per los danys donats a aquells en lo siti de la muralla segons sia traçat.⁸⁶

⁸⁴ AHCM, Acords-0002, Document 8, 27 d'abril de 1583

⁸⁵ AHCM, Acords-0002, Document 8, 19 de desembre de 1583

⁸⁶ AHCM, Acords-0002, Document 9, 7 de desembre de 1584

En aquest document trobem una expressió que diu *esta en tan bon punt*, que ens fa entendre que encara no està acabat el vogi de la muralla i a més afegeix que *falta a fer y acabar los portals de la vila y un baluard*, però queda evident que falta poc per acabar-lo. Així doncs, podem dir que el circuit no era conclòs i que es va finalitzar als volts del 1585 quan ja no es parla més d'àmbits de muralla que falti bastir.

2.4.10 Fent muralles: circuit tancat, portals i pesta

En l'any 1585, no trobem activitat constructiva, i l'únic que hi ha és que el dia 20 d'octubre es va fer una deliberació al Consell en la qual es determina que el passatge intern ha de ser de 12

FIGURA 14: ALÇAT POSSIBLE DEL PORTAL DE BARCELONA
AHCM, PL-0775

FIGURA 15: ALÇAT POSSIBLE DEL PORTAL DE BARCELONA
AHCM, PL-0774

pams.⁸⁷ També en el mateix any el Batlle General s'interessa per la situació constructiva de la muralla, i ve a Mataró *per causa de prendre informació de las murallas y altres cosas per lo ordre de la letra de sa Majestat*.⁸⁸

Durant l'any 1586 es dona a construir el portal de Barcelona, el més important i car de la ciutat. Aquest portal es trobava a l'actual carrer de Barcelona i al final de la Riera de Cirera. Sobre aquesta entrada, se n'ha escrit molt.

⁸⁷ AHCM, AH-001-05, fol. 17

⁸⁸ AHCM, Acords-0002, Document 9, 23 d'octubre de 1585

Sintetitzant, trobem sis traces a l'Arxiu Històric Comarcal de Mataró i d'aquests models sembla que dos serien del portal de Barcelona, els dos que tenen torres als laterals (fig. 14 i 15).⁸⁹ Un d'ells seria la traça barcelonina i l'altra la del mestre de cases Joan Salvador. Tot i així, aquestes traces podrien

tractar-se no del segle XVI sinó del XVIII, quan es va parlar de fer una reforma de les defenses.

FIGURA 16: IMATGE DEL PORTAL DE BARCELONA

JOSEP MARIA PELLICER, *Estudios histórico-arqueológicos sobre lluro*, p. 448

Al segle XIX trobem una imatge realitzada per Josep Maria Pellicer en el seu llibre *Estudios histórico-arqueológicos sobre lluro*, en la qual es veu el teòric portal pocs anys abans de la seva destrucció (fig. 16).⁹⁰ Joan Giménez també hi dedica unes pàgines,⁹¹

però qui realment en fa un estudi, tot i que breu, definitiu, és Manuel Salicrú qui crea un model que agrupa les característiques dels models del segle XVI i les del model de Pellicer (fig. 17).⁹² Aquest model és molt realista i és més que probable que el portal realment fos així, i és degut a tres grans motius.

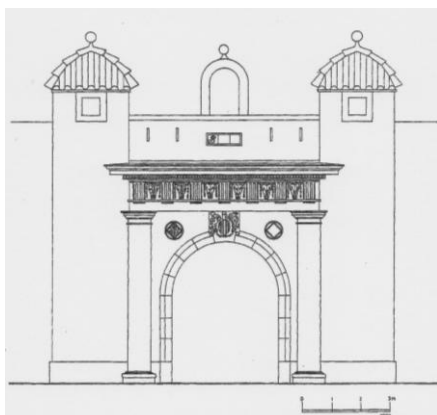

FIGURA 17: MODEL DEL PORTAL DE BARCELONA

MANUEL SALICRÚ, *Notes sobre el portal de Barcelona de la muralla mataronina del segle XVI i l'origen de caps de bou aplicat a la gent de Mataró*

El primer d'aquests motius és que la traça de Pellicer es va fer realment molt poc abans de la destrucció del portal i això li atorga una fidelitat pel que fa al que quedava als

⁸⁹ AHCM, PL-0774 // AHCM, PL-0775 // AHCM, PL-0776 // AHCM, PL-0777 // AHCM, PL-0778 // AHCM, PL-0779

⁹⁰ JOSEP MARIA PELLICER, *Estudios histórico-arqueológicos sobre lluro* (Mataró, 1887), p. 448

⁹¹ GIMÉNEZ, *Posant portes a la mar. Muralls i defensa al Mataró dels segles XVI-XIX*, p. 90-97

⁹² MANUEL SALICRÚ, *Notes sobre el portal de Barcelona de la muralla mataronina del segle XVI i l'origen del nom de caps de bou aplicat a la gent de Mataró* (Mataró, 2003)

volts de 1857, any de l'enderroc.

El segon dels motius és el fet que en els portals de la mateixa època que encara ara queden dempeus en diverses ciutats catalanes no es veuen portals tan “luxosos” com el que representaria per a Mataró haver tingut un portal com el que es veu en les altres traces de l'Arxiu Històric Comarcal de Mataró.

El tercer i definitiu motiu pel qual és més que veraç el model de Salicrú és pel fet que al llarg dels anys de construcció de la muralla el Consell es va queixar en diverses vegades dels elevats costos de construcció. Així doncs, construir un portal com el de les traces de l'Arxiu suposaria un cost tan elevat que en els document contemporanis a la construcció se'n farien ressò.

Així doncs, el dia 10 d'abril d'aquest any 1586 es parla de concertar amb Barcelona la construcció del portal pel fet que es troba davant del carrer del mateix nom i pel fet que contindrà els escuts reals i de la vila de Mataró.⁹³ El dia 8 de maig del mateix any es va adjudicar la construcció del dit portal al mestre de cases Joan Salvador:

Que lo portal de barna (Barcelona) sia donat al mestre de cases Joan Salvador conforme una trassa que lo mateixo mestre Joan Salvador ha feta la qual trassa és aquí present en Consell.⁹⁴

Com hem dit abans, aquest portal havia de ser el més car i es donen 300 ducats en concepte dels primers treballs en aquest portal al mestre de cases Joan Salvador.⁹⁵ Així doncs, aquests tres-cents ducats representen set mil quatre-cents sous, preu que equivaldria al preu de la construcció de 170 canes de les 300 primeres, això només era un pagament d'una part del portal, cosa que fa pensar que els pagaments es van repetir en alguna altra ocasió.

Entre els dies vuit i catorze de desembre del mateix any, es va contractar la construcció de les portes que havien de tancar el dit portal:

⁹³ GIMÉNEZ, *Posant portes a la mar. Muralles i defensa al Mataró dels segles XVI-XIX*, p. 90

⁹⁴ AHCM, Acords-0002, Document 9, 8 de maig de 1586

⁹⁵ GIMÉNEZ, *Posant portes a la mar. Muralles i defensa al Mataró dels segles XVI-XIX*, p. 97

Les portes que es tenen defer al portal de barna se don a afer a jornals.⁹⁶

Jaume Roig fuster dela dita vila de mataro fer les dites portes (del portal de Barna) de la llargaria y amplaria que lo dit portal requer de la fusta que los dits honorables jurats tenen aparaulada per las ditas portas conforme la trassa que té [...] la porta de la banda de mar se te de fer una portella de vuit pams d'alçaria i amplaria de tres.⁹⁷

Al mateixa any 1586, també es varen donar a fer les portes del portal d'en Pou de la Sínia.⁹⁸ Un fet destacat, però, fou que al portal de Valldeix, que era anterior a la construcció de les muralles, es va declarar un incendi provocat per alguns veïns del terme. Així doncs, un dels portals dels quals es parlava de canviar, però que encara estava en bon estat va haver-se de construir per força. El Consell, molt enfadat per aquest fet, va fer públic que es donarien *sinquanta lliures barceloneses al qui denunciï qui ha posat foch al portal de Valldeix*.⁹⁹ El nou portal fou obra del mestre de cases llavanerenc Nicolau Vèrnia (fig. 18).¹⁰⁰

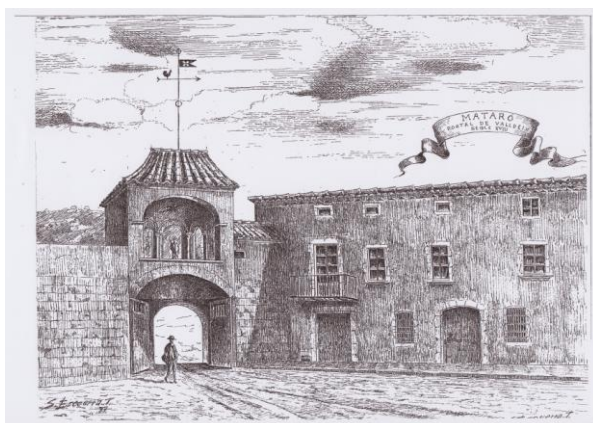

FIGURA 18: GRAVAT DEL PORTAL DE VALLDEIX
Salvador Esquerre

Aquell any, el Consell es va trobar que hi havia força forats en la muralla, i va determinar que *los forats de parts per on passa el aigua de la riera de cirera que son tapats y se fassen adobar*.¹⁰¹ El Consell va determinar per causes desconegudes que es fessin tancar tots los portals excepte el de Barcelona i d'en Pou de la Sínia. Així mateix va determinar que es donés a fer el portal de Valldeix, que abans hem explicat que es donà a Nicolau Vèrnia.¹⁰²

⁹⁶ AHCM, Acords-0002, Document 9, 8 de desembre de 1586

⁹⁷ AHCM, Acords-0002, Document 9, 14 de desembre de 1586

⁹⁸ AHCM, Acords-0002, Document 9, 3 de juny de 1586

⁹⁹ AHCM, Acords-0002, Document 9, 27 de desembre de 1586

¹⁰⁰ AHCM, Acords-0002, Document 9, 24 de maig de 1587

¹⁰¹ AHCM, Acords-0002, Document 9, 1 de març de 1587

¹⁰² AHCM, Acords-0002, Document 9, 13 d'abril de 1587

Al mes de juny trobem que donen a fer una fornada de calç a Joan Salvador:

Sobre la fornada de la calç que los jurats donen a fer a Joan Salvador, mestre de cases de la vila de mataro es estat portat a fer [...] lo dit Joan Salvador promet de fer coure la dita fornada de calç y donar lo albara.¹⁰³

Finalment al mes d'agost del mateix any 1587, els portals “petits” es varen tornar a obrir i van continuar funcionant de manera normal.¹⁰⁴

Durant l'any 1588 no trobem informació a causa que els documents principals, acords del Consell, acaben l'any 1587 i tornen a començar l'any 1589. Així doncs, ja en l'any 1589 trobem que la vila temia per la seguretat dels ciutadans ja que a Barcelona s'havia declarat la pesta. A Barcelona, van morir unes onze mil persones per culpa d'aquesta malaltia.¹⁰⁵ Aquest fet va condicionar la vida dels ciutadans mataronins, que van estar tot l'any sense poder sortir i entrar de la ciutat amb llibertat. A més d'això, cal sumar-hi que durant aquest any de malaltia els preus de la farina i del blat es

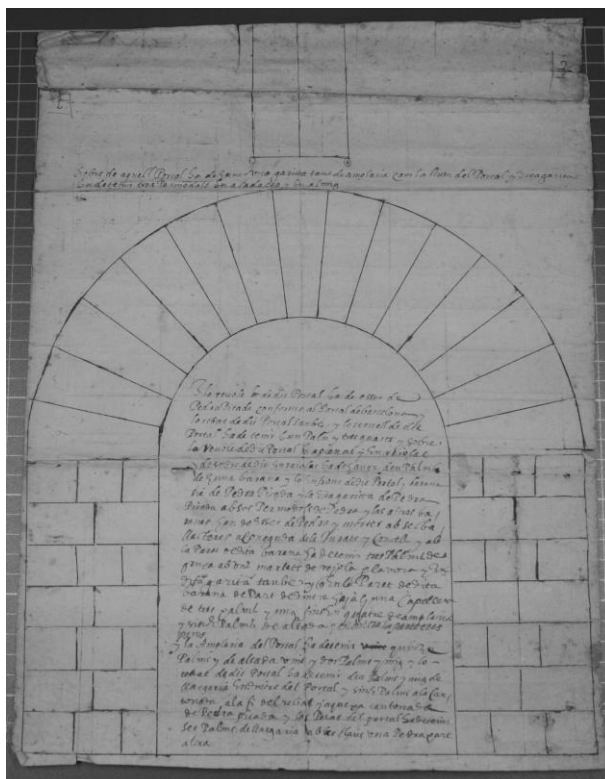

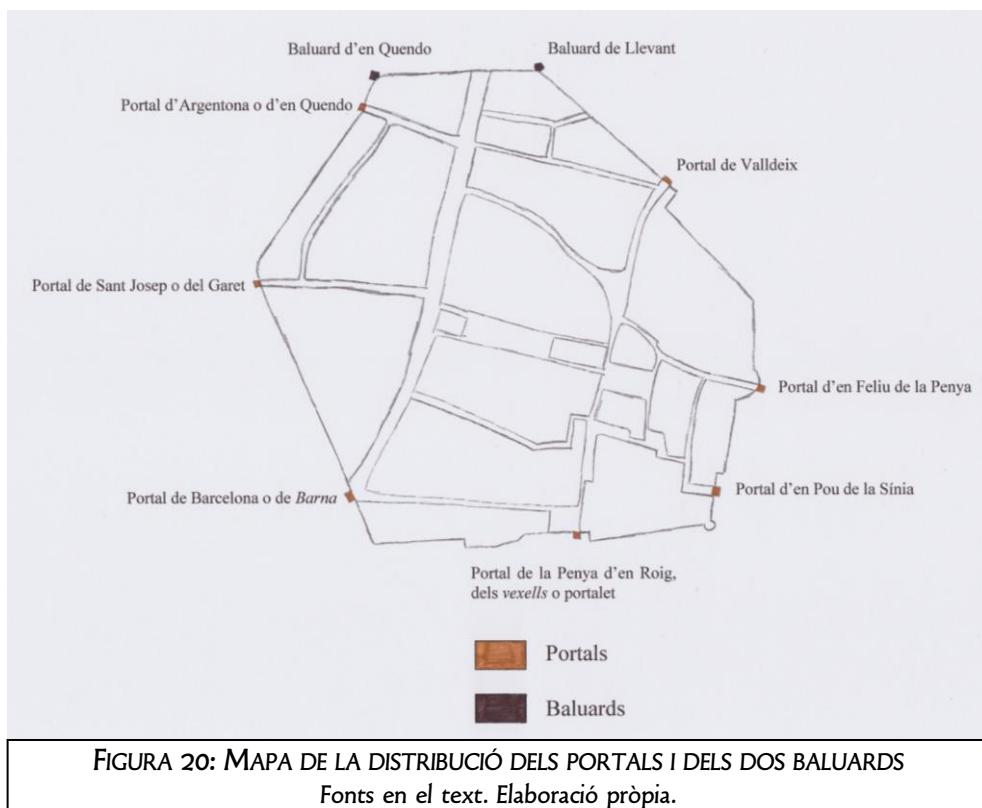
FIGURA 19: ALÇAT D'UN PORTAL QUALSEVOL
Aquest model es corresponent amb un portal dels anomenats “petits”, i és molt curiós ja que en el centre de la imatge, a la porta, hi ha les condicions de construcció. S'hi pot llegir que *lo portal ha de esser de pedra picada [...] la amplaria del portal ha de tenir quinze palms i de alsada vint i dos palms i mig.*
AHCM, PL-0779

¹⁰³ AHCM, Acords-0002, Document 9, 14 de juny de 1587

¹⁰⁴ AHCM, Acords-0002, Document 9, 24 d'agost de 1587

¹⁰⁵ NADAL i GIRALT, *La population catalane de 1553 à 1717: immigration française*, p. 39 // CARRERA, *Història política i econòmica de Catalunya: Siglos XVI-XVIII*, p. 150

van disparar i això va suposar que la vila va haver de dosificar-ho per evitar enrenous a la ciutat. Es va decretar que només algunes persones podien vendre el blat local i al preu fixat pel Consell. També es va decretar que la farina havia d'anar al forner de la Universitat per fer pa per tots els ciutadans. Així doncs, hi va haver un fort racionament i s'hi ha de sumar la construcció del convent de Sant Josep de la qual trobem que se'n parla molt en les reunions del Consell.

A la primavera es van fer *tancar tots los portals excepte el de barna que el podrà obrir en Gallot qui viu en la torre del dit portal*.¹⁰⁶ Uns dies més tard, la Universitat insistia en el fet de no fer forats a les parets de la muralla i mana *que tots los forats que son fets per tot lo torn de la muralla sian tapats i afegixen en prevenció que no sia ninguna persona nos forade la muralla en pena de 10 lliures i de 100 assots*, un no menyspreable càstig per incomplir una normativa que sorgia de manera sorprenent perquè no és normal que els

¹⁰⁶ AHCM, Acords-0003, Document 1, 7 d'abril de 1589

habitants d'una vila destrueixin la muralla que els rodeja i protegeix de tots els mals i més sabent que a Barcelona, a escassos 30 kilòmetres hi havia un brot importantíssim de pesta.¹⁰⁷

Al cap de no res, s'amplia la distància de seguretat entre les edificacions i la muralla de 12 a 16 pams en un nou intent de protegir la ciutat de la pesta i la mortaldat que comportava i es diu que *no sia persona que gos obrar entot lo entorn de la muralla a setze pams*.¹⁰⁸ També es mana que *los forats que se sonen la muralla sian tapats de tal manera que en ninguna manera pugua entrar dins la vila*.¹⁰⁹

Al juliol es determinà que només es pogués entrar a la vila a través del portal de Barcelona perquè la pesta continua assolant la ciutat comtal, que no *es pugua contactar amb ningu de barna* i que *les claus dels portals los tingue lo jurat en cap*.¹¹⁰

Entre el juliol i l'agost, trobem un cas força curiós de dos ciutadans de la vila de Mataró que van anar a Barcelona i que de retorn a casa no se'ls deixava entrar. Aquests dos homes eren Lledo i Comebella, i com que havien estat en contacte amb gent de Barcelona es va decretar que havien de passar deu dies tancats per tal de purgar-se per poder entrar a la vila i les seves respectives mullers no podien fer res per ajudar-los a entrar. Comebella va acceptar i va passar-se aquests deu dies purgant-se mentre que l'altre home no ho va voler fer. Va intentar entrar per la força a la ciutat i va ser descobert. Va ser castigat a passar els deu dies de purgatori a casa seva amb la seva dona, però sota la vigilància de dos guardes que no els permetien sortir de casa.¹¹¹

La pesta va continuar preocupant al Consell que va decretar que Pau Castells (o Castello) fos metge durant sis mesos i se'l va obligar a visitar tant

¹⁰⁷ AHCM, Acords-0003, Document 1, 12 d'abril de 1589

¹⁰⁸ AHCM, Acords-0003, Document 1, 15 de maig de 1589

¹⁰⁹ AHCM, Acords-0003, Document 1, 9 de juliol de 1589

¹¹⁰ AHCM, Acords-0003, Document 1, 20 i 21 de juliol de 1589

¹¹¹ AHCM, Acords-0003, Document 1, entre 21 de juliol i 17 d'agost de 1589

homes i dones rics com pobres per tal de poder cobrar de la Universitat.¹¹² També al 1589 trobem que a finals de l'estiu i principi de tardor, època de verema, activitat econòmica molt important a l'època, es va acordar que es pogués entrar pel *portal dels vexells*, que era el de la Penya d'en Roig, només per tal de portar botes *de mena de cap*.¹¹³

2.4.11 Fent muralles: l'Eixample del Pou d'Avall (II)

La polèmica del Pou d'Avall no estava tancada ja que durant els anys noranta es va tornar a parlar de la contramuralla. Així és que al llarg d'aquest any es va tornar a plantejar aquest tema, però es proposa que enlloc de construir una nova muralla que englobés tot el Pou d'Avall, es construeixi una torre al final de l'actual carrer de Sant Antoni; l'anomenaren *torra de mar*.¹¹⁴ També, en una deliberació del Consell del dia 12 de juliol d'aquest 1590, es diu que falten 603 canes per a tancar tot el circuit.¹¹⁵

També en aquests anys es varen acabar els portals de la vila que no s'havien acabat de fer o que es varen tornar a construir. És el cas del portal de Sant Josep que fou acabat a l'any 1592 per Nicolau Vèrnia.¹¹⁶ També es varen construir *lo portal de la casa d'en Feliu i l'altre dit de la casa d'en Quendo* i els feu el mateix mestre de cases Nicolau Vèrnia.¹¹⁷ De fet en aquests anys trobem que es fan pagaments al dit mestre en concepte de paga de portals, *100 lliures primera paga de portal [...] Nicolau Vèrnia mestre de cases 88 lliures [...] darrera paga dels portals*.¹¹⁸

També durant aquests anys trobem que es va adobar la Riera, que s'augmenta d'una a tres les persones de vigilància dels portals de la ciutat, que es muda el camí Real i que els portals de Barna i Valldeix resten oberts de manera exclusiva en diverses ocasions.¹¹⁹ Això pot ser degut a amenaces

¹¹² AHCM, Acords-0003, Document 1, 17 d'agost de 1589

¹¹³ AHCM, Acords-0003, Document 1, 23 de setembre de 1589

¹¹⁴ GIMÉNEZ, *Posant portes a la mar. Muralls i defensa al Mataró dels segles XVI-XIX*, p. 99-100

¹¹⁵ COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents*, p. 115

¹¹⁶ GIMÉNEZ, *Posant portes a la mar. Muralls i defensa al Mataró dels segles XVI-XIX*, p. 98

¹¹⁷ ACA, Arxiu Notarial de Mataró, Consell 7, 16 de juny de 1591

¹¹⁸ AHCM, AH-9, 1r i 13r

¹¹⁹ AHCM, Acords-0003, Document 2, entre 28 de juliol de 1591 i 12 d'abril de 1592

externes de vaixells, malalties o simplement per regular el trànsit de mercaderies i persones.

L'any 1594 va caure un tram de mur pertanyent a la zona de la Penya i va haver-se de reconstruir en un treball que va comportar 13 dies de feina.¹²⁰ L'any següent, es planteja la construcció de la contramuralla abans exposada, obra que suposava la construcció de 600 canes, cosa que augmentava en un 70% la superfície de ciutat emmurallada i suposava una autèntica estratègia de la família Pou per edificar les seves terres que ara quedarien dins la muralla.¹²¹ El Consell va determinar el dia 9 de setembre de 1595 que es donessin a fer 200 canes per a començar a tancar el recinte que faltava.¹²²

Tot i això, no es va construir aquesta muralla, i a canvi es va decidir construir un baluard a prop del mar per substituir aquesta segona muralla i aquest havia de *tenir la artilleria per a la defensa de la dita vila de Mataró*.¹²³ Aquest baluard va ser el que Joan Giménez, l'últim que ha aportat al tema, ha batejat com a torra de mar i que a continuació explicarem breument, però abans cal dir que al 1602 Joan Salvador va cobrar ja per aquest baluard una quantitat important.¹²⁴

Aquest baluard va ser la solució a la construcció d'una segona muralla al Pou d'Avall, i va suposar una despesa molt important. Va ser durant molts anys un punt de defensa molt important i apareix documentat com a torre de Mataró. En més d'una ocasió va ser el centre d'operacions de la defensa mataronina en els atacs marítims i va ser des d'on es van disparar a les embarcacions enemigues. La seva proximitat al mar, a part de ser un avantatge, va ser el seu gran inconvenient ja que per culpa de les onades i el pas dels anys la torre va veure com, amb encara no un segle de vida, la mar se l'enduia. Així doncs, l'any 1694, aquest referent en la defensa de la costa maresmenca va desaparèixer.¹²⁵ Aquesta torre podria ser la que es veu en la patent de sanitat de Mataró de l'any 1724. Abans, Garcia Espuche i Guàrdia

¹²⁰ GIMÉNEZ, *Posant portes a la mar. Muralles i defensa al Mataró dels segles XVI-XIX*, p. 119

¹²¹ GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 27

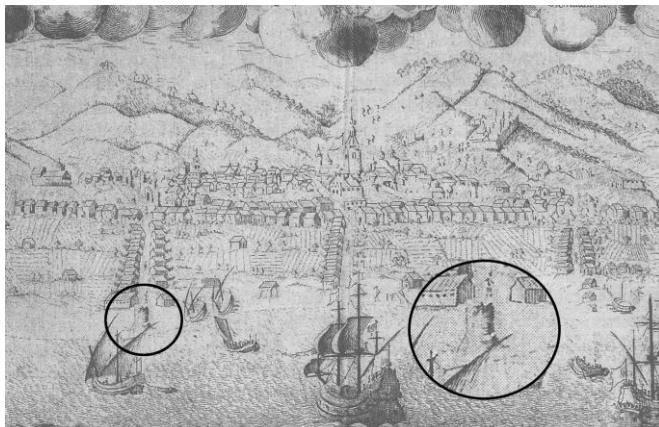
¹²² COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents*, p. 116

¹²³ ACA, Arxiu Notarial de Mataró, Consell 8, 24 d'abril de 1600

¹²⁴ GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 32

¹²⁵ GIMÉNEZ, *Posant portes a la mar. Muralles i defensa al Mataró dels segles XVI-XIX*, p. 100-104

Bassols van identificar com a tram de muralla la casa que es troba entre els carrers de Sant Antoni i Sant Joan, entre les barques¹²⁶, però podria ser perfectament que es tractés de la Torra de mar perquè es localitza al final del carrer de Sant Antoni, espai on es va construir, i perquè en la imatge es pot

veure que la torre està, en cert punt, degradada i derruïda (fig. 21).

Abans de la destrucció d'aquest baluard, el dia 20 de juny de 1683, es va arreglar i tornar a obrir el camí interior de la muralla perquè els habitants que tenien les cases a prop seu havien començat

FIGURA 21: PATENT DE SANITAT DE MATARÓ (1724)
 JOAQUIM LLOVET, *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, p. 152 (Aquesta imatge hauria de trobar-se a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, però no ha estat possible localitzar-la)

a construir massa a prop de la muralla.¹²⁷

2.4.12 Muralla acabada: començant la destrucció

A més de la Torra de mar, que ja hem dit que es va destruir a penes cent anys després de la seva construcció, altres fragments i trams de muralla van anar desapareixent amb el pas fugisser del temps. L'any 1763 va caure un tros de muralla entre el portal d'en Feliu i el d'en Pou de la Sínia. Igualment, també l'hort d'en Feliu amenaçava la solidesa de la muralla en el mateix tram l'any 1767.¹²⁸ En ambdós casos es tracta d'una imprudència de la gent que va utilitzar la muralla com a suport per a les seves cases o que va continuar regant horts dins la ciutat sense tenir en compte que els fonaments de la muralla estaven en perill.

¹²⁶ GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 365

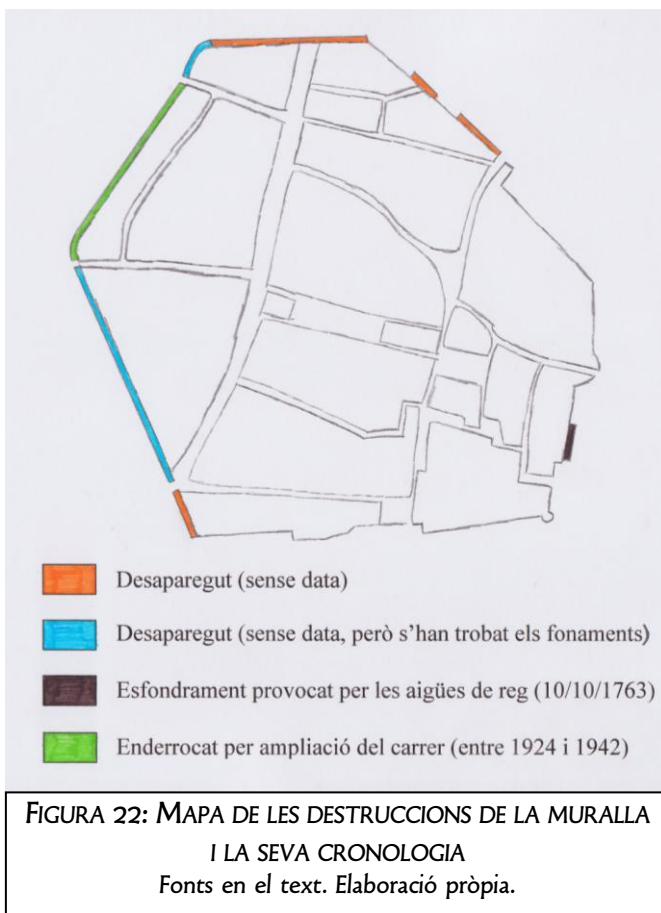
¹²⁷ AHCM, FOM-12-12

¹²⁸ GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 21

Un tram que està destruït en la seva totalitat és el primer tram de muralla, que com hem dit abans va presentar seriosos dubtes de construcció. El tros comprès entre el portal de Barcelona i l'actual carrer de Sant Josep no tenim dades de quan es va esfondrar, però amb el pas dels anys degué anar perdent consistència fins a quedar enderrocat.

De l'altre tram de muralla, l'actual Muralla del Tigre sí que tenim constància de quan es va destruir. En aquest cas fou l'any als volts de l'any 1934. Entre l'octubre de 1924 i l'abril de 1942 es va portar a terme la rectificació del carrer Àngel Guimerà, nom que rebia aquest tram a inicis del segle XX.

L'any 1878, l'arquitecte Emili Cabañes i l'enginyer Melcior de Palau varen portar a terme un projecte de reforma i eixample de la ciutat de Mataró.¹²⁹ Així, seguint amb aquest projecte, l'ajuntament va iniciar els passos per augmentar l'amplada del carrer i en un principi s'havia de tirar a terra les cases de l'esquerra veient-lo des de la part alta. Després de discussions amb els propietaris, es va decidir tirar a terra l'altra banda del carrer on hi havia de manera

gairebé íntegra la muralla. Amb l'excusa que era propietat de l'ajuntament perquè l'havien pagat en el seu origen, es va cometre la imprudència de fer

¹²⁹ GARCIA i GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, p. 456

l'enderroc.¹³⁰ Si a dia d'avui s'intentés fer res semblant, l'arqueologia i historiografia local s'hi oposarien amb força, però en els anys en què es va portar a terme, no hi havia com hi ha avui la voluntat de donar continuïtat a allò antic, i com que en aquell moment molestava pel creixement de la ciutat es va fer desaparèixer un element de la història de Mataró (fig. 22).

2.4.13 Muralla acabada: xifres, restes i dades

La muralla de Mataró està classificada dins del Patrimoni Arquitectònic Català com a un jaciment arqueològic a l'aire lliure i com un assentament militar.¹³¹ Sobte que no estigui classificada també com a obra pública vist que la construir la Universitat amb els diners del Consell. A més, la Muralla mataronina està considerada Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN).¹³²

El circuit de la muralla de Mataró encara ara es pot seguir de manera força senzilla. Tenia un perímetre d'entre 1400 i 1450 metres, és a dir, unes 900 canes i el circuit englobaria unes 14 hectàrees de terreny. L'alçada total de la muralla era d'aproximadament 6,22 metres, un i mig dels quals serien els fonaments i la resta la part visible. Pel que fa a les amplades dels murs, als fonaments aquesta

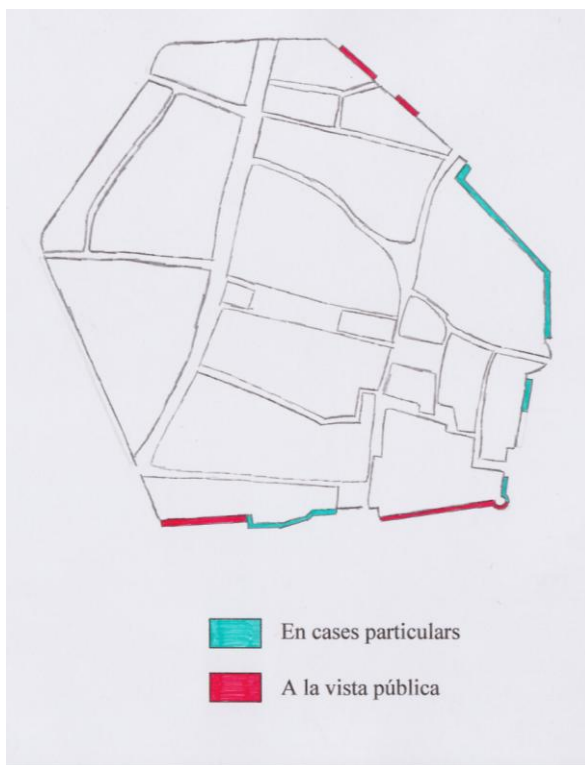

FIGURA 24: MAPA DE LES RESTES ACTUALS I LA SEVA POSICIÓ
Fonts en el text. Elaboració pròpia.

¹³⁰ AHCM, FOM-12-12

¹³¹ Decret 20/04/1949 // BOE 05/05/1949

¹³² LLEI 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807, d'11.10.1993)

rondava entre 87 i 117 centímetres, i a la part alta d'entre 78 i 98 centímetres.

El circuit s'iniciaria a l'actual baixada de Santa Anna i entraria pel carreró sense sortida anomenat Muralla d'en Titus. Continuaria amb la plaça de la Muralla i giraria a l'esquerra pel carrer Hospital, la Coma i Muralla dels Genovesos. Passaria per la Muralla de Presó i baixaria per la Muralla del Tigre i Muralla de Sant Llorenç fins a enllaçar una altra vegada amb la Baixada de Santa Anna. Si ens hi hem fixat, ja la nomenclatura actual dels carrers ens indica per on passava el traçat.

FIGURA 25: UNIÓ DE TOTES LES ETAPES DE CONSTRUCCIÓ DE LA MURALLA
FONTS EN LES FIGURES 6, 8 I 9. IMATGE PRÒPIA.

El circuit tenia set sortides. El portal més important era el de Barcelona situat a la Baixada de Santa Anna; n'hi havia un altre a les Escaletes, anomenat de la Penya d'en Roig; un altre era al costat de la torre d'en Pou i duia el nom de Pou de la Sínia; més amunt, a l'actual baixada d'en Feliu hi havia el

portal del mateix nom; i per sobre d'aquest el portal de Valldeix, el segon més important, al final del carrer de Sant Francesc d'Assís; a la banda de ponent, els portals d'Argentona i de Sant Josep acabaven als actuals carrers del mateix nom.

Una dada curiosa és que tots els portals rebien diversos noms segons els propietaris de la terra, la carretera a la que donaven o algú famós que

habités prop del portal. També els carrers rebin noms diferents al llarg dels anys, però cap dels trams no va rebre cap nom particular en tota la construcció de la muralla. Va ser després quan, de manera relativament recent, es coneix amb noms diferents els trams de muralla que actualment estan encara al descobert i que són

FIGURA 26: MURALLA D'EN TITUS
IMATGE PRÒPIA.

carrers actuals.

Pel que fa a les restes, a dia d'avui encara trobem força trams de muralla intactes (fig. 24). El tram que trobem encara ara és el que va de la baixada de Santa Anna (muralla d'en Titus) fins a l'actual muralla dels genovesos. Dins aquest tram hi ha espais on no hi ha muralla com són

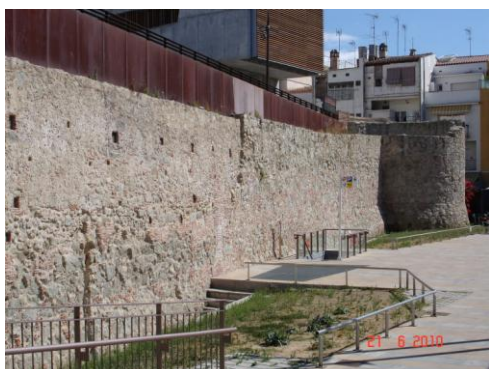

FIGURA 27: PLAÇA DE LA MURALLA
IMATGE PRÒPIA.

els portals, alguns trossos d'entre la baixada d'en Narcís de la Penya i la baixada de les Espenyes que van caure a mitjans del segle XVIII i alguns trams en la muralla dita dels genovesos. La majoria

FIGURA 28: MURALLA DELS GENOVESOS
IMATGE PRÒPIA.

FIGURA 29: MURALLA DE LA
PERSÓ
IMATGE PRÒPIA.

dels trams encara ara restants es localitzen als patis de les cases i només hi ha algun cas com la muralla d'en Titus (fig. 26), la plaça de la muralla (fig.27) i la muralla dels genovesos on està visible al públic (fig. 28).

També s'han trobat restes dels fonaments de la muralla a la cantonada del carrer de la muralla de la Presó (fig. 29) i al carrer Sant Llorenç, on de manera recent s'ha col·locat una línia al terra que marca el recorregut de la muralla en aquell punt.

Pel que fa a restes trobades en propietat privada, ho exemplifiquen les imatges, corresponents a la casa de la família Cabré i a la casa de la família Rivas, ambdues al carrer de la Coma, on la muralla està en millors condicions (fig. 30 i 31).

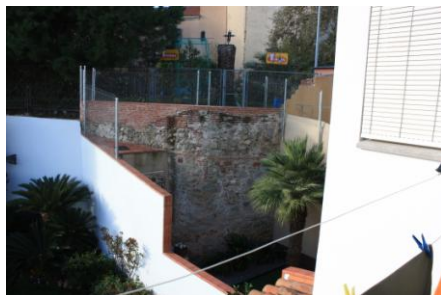

FIGURA 30: RESTES AL PATÍ DE LA FAMÍLIA RIVAS
IMATGE PRÒPIA.

FIGURA 31: RESTES AL PATÍ DE LA FAMÍLIA CABRÉ
IMATGE PRÒPIA.

També s'ha intentat fer un recull dels pagaments i de les quantitats acordades i fer una estimació. Aquests comptes mai podran ser exactes per dos motius: un és la falta de dades i de confirmació que es va pagar una determinada quantitat. L'altre és que el que aquí s'ha fet és només una aproximació i no és en cap moment extret tot de documents originals. La base

per tal de fer aquestes estimacions ha sigut el preu establert en cada contracte de construcció de la muralla i en els preus destacats en diferents contractacions de portals que han portat a fer una càlcul aproximatiu del que van costar els portals definitius. El punt més inexacte són els baluards. En aquest cas el que s'ha fet és, com que coneixem el preu del baluard de Santa Maria (1000 lliures) i des de l'any en què es dona a construir fins que es donen

a fer els altres dos el preu dels portals i el de les adjudicacions de trams han disminuït, s'ha establert una disminució proporcional en el cas dels baluards. També s'ha utilitzat una dada apareguda al revers del mapa de la figura 10.

Aquesta primera taula correspon al pagament dels diferents trams que si haurien de ser rigorosos perquè són les quantitats que s'estipula en els contractes. Tot i això, en el mapa de la figura 10 apareix una dada que diu que la construcció de la muralla, només del mur, va costar un total de 2028 lliures i 18 sous (fig. 32).

Concepte	Canes	Preu la cana (sou)	Total sous	Total lliures	Total acumulat
1r tram	300	44	13200	660	660
2n tram	100	32	3200	160	820
2n tram (II)	100	32	3200	160	980
3r tram	400	32	12800	640	1620
Total en lliures					1620

FIGURA 32: TAULA DE COSTOS DELS DIFERENTS TRAMS DE MURALLA
Fonts en el text. Elaboració pròpia.

Aquesta segona, correspon a una aproximació del que van poder costar els portals. Tenim dades de pagaments de portals per valors de 100 lliures i de 88 lliures, però també hem trobat portals que es varen donar a fer per valor de 375 o 395 lliures. Per tant, hem estipulat un preu per portal d'aproximadament 300 lliures, a excepció del de Barcelona que tenim segur que va constar més, concretament unes 800 lliures (una mica més de 650 ducats). Pel que fa als baluards, el de l'església construït l'any 1561 va costar 1000 lliures, però com que els preus de les adjudicacions van baixar, hem estipulat que cada un costà unes 700 lliures (fig. 33).

Concepte	Nº	Preu (lliura)	Total lliures	Total acumulat
Portals	6	300	1800	1800
Baluard	2	700	1400	3200
Portal BCN	1	800	800	4000
Total en lliures				4000

FIGURA 33: TAULA DE COSTOS DELS PORTALS I ELS BALUARDS DE LA MURALLA
Fonts en el text. Elaboració pròpia.

Aquesta darrera taula és el cost total de la construcció de la muralla. En el primer cas amb les dades que tenim, en el segon agafant com a bona la

quantitat de 2028 lliures i 18 sous apareguda en el mapa (fig. 10) i el tercer cas agafant també el preu de la torre de mar que constà 3607 lliures, 4 sous i 7 diners (fig. 34).

Total en lliures (costos dels contractes)	$1620+4000= 5620$
Total en lliures (costos del mapa)	$2029+4000= 6029$
Total en lliures (costos dels contractes i torre de mar)	$5620+3608= 9228$
Total en lliures (costos del mapa i torre de mar)	$6029+3608= 9637$

FIGURA 34: TAULA DE COSTOS TOTALS DE LA MURALLA AMB I SENSE TORRE DE MAR
Fonts en el text. Elaboració pròpia.

Així doncs, la construcció de la muralla va costar unes 5800 lliures en si sola, i si hi afegim la quantitat de la torre de mar, aquesta xifra s'eleva fins a les 9400 lliures.

3. TECNOLOGIES AL SERVEI DE LA HISTÒRIA

La part tècnica del treball constituïa en un principi només la part de reconstrucció. A mesura que el treball va anar madurant, es va creure convenient utilitzar el treball fet i crear una *timeline*, una línia de temps interactiva més avall explicada, i realitzar un reportatge combinant les imatges reals amb les de la reproducció i crear en un breu documental una manera ràpida d'aproximar-se a la muralla cinccentista mataronina. Així doncs, es va passar d'una a tres maneres d'aproximar-se a la muralla del segle XVI, que era un dels objectius del treball, la divulgació de la seva història.

3.1 Reconstrucció

3.1.1 Treball de modelatge

Pel que fa a la part tècnica, per a fer la reconstrucció s'han utilitzat dos programes, AutoCad 2011 i 3DStudio Max 2011. Són dos programes de la marca AutoDesk i que permeten el disseny i l'animació en 3D, respectivament.

Després d'adquirir un mapa topogràfic a l'ajuntament de Mataró, es va crear un relleu on col·locar després l'estructura de la muralla. El primer que es va fer però, va ser sobre el mapa resseguir amb el que s'anomena *polilineses*, tot el traçat de la muralla per tal de poder-la aixecar. La muralla es va anar creant amb trams de petits trossos. En un procés força senzill, s'hi van afegir complicacions externes degut al format en què estava fet el mapa de l'ajuntament. Es va haver de transformar el mapa de tres dimensions a un mapa en dues dimensions on poder treballar amb comoditat.

Un cop vam aconseguir un document on només hi havia la muralla dibuixada en dues dimensions, es va procedir a l'aixecament dels murs. Per a fer això, es va utilitzar només una *capa*, de manera que les altres amb la resta d'informació quedaven ocultes. Es va procedir, doncs, a l'aixecament parcial dels murs. Un cop realitzat amb l'eina *extrusión*, que converteix un dibuix en un *sòlid*, o sigui, que li atorga una tercera dimensió a un objecte, es va procedir a l'elevació de tram per tram de muralla a la seva alçada real sobre el nivell del mar.

Després es va procedir a la creació de portals. Com ja s'ha vist en el treball, la forma dels diferents portals és una incògnita i es va decidir crear estructures com les de la muralla, però afegint-hi una porta de fusta, i en alguns casos un balconet, que donava la sensació de portal.

Un cop amb la muralla a la seva alçada i els portals també aixecats, es va procedir a la col·locació sobre un mapa de terreny molt senzill elaborat amb les dades de cota altimètrica dels carrers i de les façanes de les cases. Com que la muralla s'havia creat amb petits fragments, les alçades dels diferents trams es corresponen de manera força exacte amb la realitat.

Així doncs, el resultat és un terreny del centre de la ciutat de Mataró, amb la inserció de la muralla cincentista. També, un cop elaborat aquest terreny, es va procedir a la eliminació dels trams de muralla actualment desapareguts i es va obtenir una visió dels trossos que encara resten, ja siguin oberts al públic com en patis o cases privades.

Aquesta reconstrucció resulta *estranya* ja que només conté una edificació que és la muralla. Com que no es coneix com eren les cases de l'època ni la seva exacta distribució, s'ha optat per no realitzar-les perquè hauria pogut comportar una pèrdua de la rigorositat del treball, que de totes maneres no estava destinat a l'estudi de les cases de l'època sinó a la muralla.

Pel que fa a les textures, es va recrear un material com el de la muralla cincentista mataronina. El procediment va consistir en obtenir una imatge sense ombres ni elements distorsionadors (plantes, dibuixos, trossos tapats...).

Es va accedir al creador de materials del programa AutoCad i es va inserir la imatge. Es va crear un material amb l'alçada exacte de la muralla (6,22 metres comptant fonaments). Amb això, vam aconseguir un ajustament gairebé perfecte del material a als objectes creats, a excepció de la torre del Pou, ja que es tracta d'un element fet en corba que distorsiona el material. El material no és infinit, i es disposa de manera que té un exemple d'unes determinades mides i que va repetint per arribar a cobrir l'objecte. Per exemple si el material creat feia 6,22 x 4 metres (metres virtuals) i l'objecte en el qual s'havia de col·locar feia 7 metres d'amplada, el programa col·locava una franja de 4 metres (el model) i a continuació hi posava una altra franja igual fins a cobrir els altres tres metres. El material creat tenia la peculiaritat que

cada vegada que aquest material s'inseria en un objecte hi havia un perfecte acoblament que no marcava el canvi de franja i que podia fer pensar que havia estat fet tot d'una sola "peça".

3.1.2 Animació

Un cop realitzat el disseny definitiu, es va procedir a l'animació. Aquesta és la que es pot veure en el DVD annex del treball. Es va realitzar amb els programes abans esmentats, l'AutoCad 2011 i el 3DStudio Max 2011, dos softwares pensats per a l'enregistrament de les imatges dels prototips dissenyats. Teòricament el 3DStudio havia de facilitar l'enregistrament de les imatges perquè és un programa especialitzat en això, però va resultar que amb el mateix AutoCad ja n'hi havia més que suficient i es va optar per fer una combinació.

Es va disposar la reconstrucció en mode 3D i es va programar la càmera del software els moviments que havia de fer. Es va crear una llum artificial que il·luminés la muralla de manera moderada sense crear excessives ombres que dificultaven la gravació i la qualitat de les imatges.

El recorregut escollit per a fer amb la càmera va ser adaptat i marcat pel guió del programa de difusió explicat més endavant. Es va gravar per petits fragments per tal de facilitar la programació. També es va efectuar una gravació força més complexa per gravar a escena única una vista general aèria de la muralla mataronina.

3.1.3 Les imatges

A continuació hi ha algunes de les imatges de la reconstrucció, que també són presents en el programa de difusió, però que s'ha optat per incorporar-les al treball perquè il·lustraven el procés rector (fig. 35, 36 i 37)

FIGURA 35: VISTA GLOBAL DE LA RECONSTRUCCIÓ DE LA MURALLA
Elaboració pròpia.

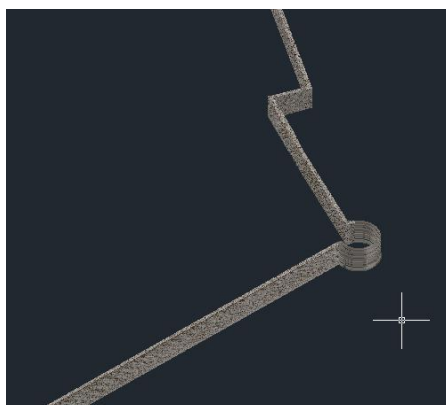

FIGURA 36: VISTA DE LA TORRE D'EN POU RECONSTRUÏDA
Elaboració pròpia.

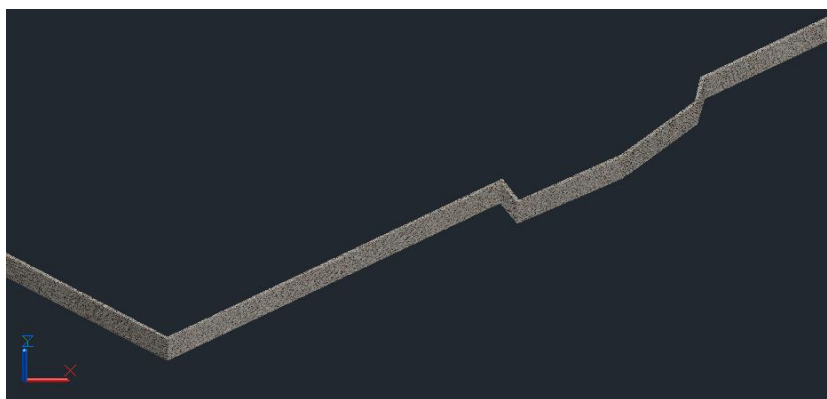

FIGURA 37: VISTA DE LA MURALLA D'EN TITUTS RECONSTRUÏDA
Elaboració pròpia.

3.2 Timeline

Aquest apartat del treball s'ha dut a terme gràcies a una eina interactiva d'una empresa americana que permet la creació de línies cronològiques de temps interactives. Aquesta aplicació, de moment força experimental, permet col·locar de manera ordenada esdeveniments diversos i permet la combinació d'imatges, text i vídeos. Aquesta eina és anomenada *Dipity*.

3.2.1 Selecció de la informació i les imatges

Un cop realitzada la recerca històrica, es va procedir a la selecció dels esdeveniments més importants i decisius de muralla de Mataró del segle XVI. Després es va preparar una selecció d'imatges per tal d'il·lustrar els textos de la línia de temps.

La informació que es va triar va ser la més important de les etapes de construcció de la muralla. Dins l'apartat de població només es van utilitzar les dades més rellevants i espaiades en el temps. També en les etapes de construcció de la muralla es va optar per sintetitzar el màxim possible la informació i per eliminar les adjudicacions de construcció de portals que no es dugueren a terme i només es van col·locar les últimes i que per tant són les que molt probablement es varen fer.

Pel que fa a les imatges, es va optar per utilitzar la majoria de les imatges del treball ja que són les més representatives i per això havien estat incloses en la memòria. Tot i així, s'hi van afegir imatges complementaries que en el treball ocupaven un espai molt elevat i que eren representatives de fragments de text molt concrets.

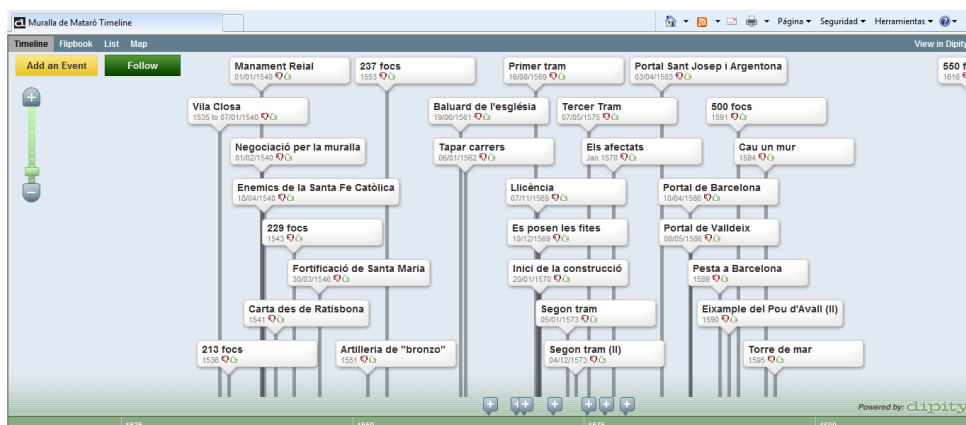

FIGURA 38: VISTA GLOBAL DE LA TIMELINE
Elaboració pròpia.

3.2.2 Muntatge

Pel que fa a la construcció de la *timeline*, es va anar incorporant els fragments de text seleccionats en la pàgina web. Per tal d'indicar que el fragment es tractava d'un document original s'indica amb el text entre cometes i la font en la última línia de l'explicació. Un cop inserit el text, es va escollir la imatge que havia d'acompanyar-lo, es va procedir a la compressió en el format que ocupés menys espai i es va penjar al costat del text.

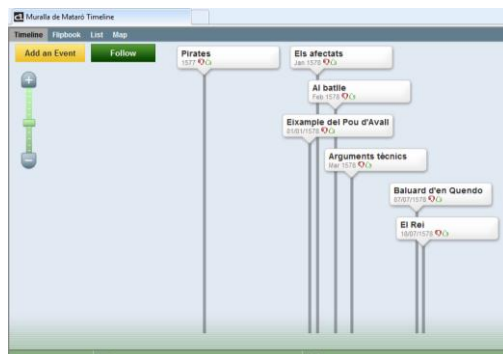

FIGURA 39: VISTA DE LA TIMELINE, EN CONCRET DE L'ÈPOCA DE L'EIXAMPLE DEL POU D'AVALL
Elaboració pròpia.

Una vegada entrada tota la informació, es va procedir a l'actualització de la pàgina perquè aquesta ordenés per data els esdeveniments inclosos. També es va crear una prioritització dels esdeveniments, per tal que quan més gran era el nombre d'anys que es veien en la pantalla, les contractacions de trams de muralla sobresortissin per sobre de la resta i altres entrades quedessin amagades momentàniament. També, es va fer que com més petit era el període de temps present en la pantalla, esdeveniments menors sortissin a la llum i guanyessin protagonisme.

Un cop finalitzada la tria i posterior edició de la línia de temps, es va obrir al públic internauta. L'adreça d'Internet en la que podem trobar aquesta és la següent:

<http://www.dipsity.com/polromano/Muralla-de-Mataro/>

També s'ha creat una correu electrònic que apareix en la pàgina on hi ha la timeline i des d'on es respondrà a qualsevol dubte, suggeriment o correcció que els visitants creguin que es pugui fer. És la següent:

murallademataro@gmail.com

3.3 Reportatge de divulgació

3.3.1 Justificació del gènere i estudi comparatiu de dues sèries documentals

Per tal de facilitar encara més una aproximació a la muralla cincentista mataronina, es va optar per realitzar un reportatge documental perquè el tractament periodístic en general, i audiovisual en particular, és una gran mitjà de divulgació històrica, com diu Miquel Peralta: “La col·laboració lleial i rigorosa, cadascú des del seu àmbit d'estudi i treball, entre periodistes i historiadors, és essencial a totes les iniciatives comunes. Junts hi poden i tenir molt a guanyar i poc a perdre. Especialment en el camp de la divulgació històrica. “ I com afegeix el professor Oriol Joncheras: “En una iniciativa comuna de tipus històric que pretengui divulgar la història, l'historiador hauria d'aportar coneixement, contingut, rigor. [...] El periodista hauria d'aportar un altre tipus de coneixement, com és el coneixement formal de com comunicar.”¹³³ D'això es tracta, de coneixement i de comunicació.

El gènere del documental encaixa amb el plantejament de l'estudi de la muralla mataronina ja que parteix, precisament, d'una documentació exhaustiva sobre el tema. L'estructura sol ser lògica-narrativa i les imatges van il·lustrant l'explicació dels fets o dels esdeveniments. També es pot organitzar cronològicament, tractament més propi del reportatge, i reconstrueix, a vegades, la història dels fets. La descripció mateixa del gènere ja inclou la voluntat didàctica:

“Té, per tal com l'utilitza la televisió, una funció de divulgació, mentre que el reportatge és eminentment informatiu. Es tracta d'un gènere que ve del cinema, i que s'ha fet servir sempre per al relat d'històries no ficcionades, sinó extretes de la “realitat”.¹³⁴

El que ja no és tan exacte és això darrer: cada vegada més el documental es “contamina” de procediments narratius, com també passa amb el seu paral·lel escrit, el reportatge periodístic. Aquest aspecte es comentarà amb més detall amb l'anàlisi dels programes de TV3.

¹³³ PERALTA, MIQUEL, *Història i mitjans de comunicació*, Revista Terme 21, 2006, p. 241-254

¹³⁴ REÑÉ, SARA, MOIX, MONTSERRAT I MAYUGO, CARMÉ, *Teleduca. Educació i Comunicació*, Barcelona, 2006

El plantejament de la divulgació passa per seleccionar i simplificar els continguts i presentar-los amb uns mitjans adients al gran públic, de manera que resultin accessibles i atractius. A part dels mitjans audiovisuals n'hi ha d'altres, en l'àmbit català, de molt interessants, com són la revista *Sàpiens* o els programes d'Enric Calpena a Catalunya Ràdio *En guàrdia* i *El nas de Cleòpatra*. La difusió per televisió encara hi afegeix un altre condicionant:

“Un format televisiu és sempre el resultat de la combinació d'almenys tres factors: uns continguts, un públic i una finestra de programació. És a dir: què volem mostrar, a quin públic va destinat i en quina franja horària de la cadena s'ha de programar.”¹³⁵

Per fer l'exercici de divulgació audiovisual es va considerar la conveniència de partir de sèries documentals ja existents que responguessin als paràmetres de combinar coneixement i comunicació, com s'ha dit abans, i que ho fessin amb una dosi de ficció que facilités arribar a un públic ample.

Per no sortir de l'àmbit de la televisió catalana, les dues sèries documentals escollides van ser *Històries de Catalunya* (2003) i *Sota terra* (2010), totes dues de TV3. Es descarten per no ser sempre de producció pròpia *30 minuts*, *60 minuts*, *Gran Angular* i *Segle XX*; per no contenir ficció, *Cronos*; per ser-ne en excés pel nostre propòsit, *Memòria dels cargols*; i per ajustar-se més a l'esquema del concurs, *El favorit*. A més, els dos programes escollits encaixarien amb la divulgació de la muralla cincentista: l'un per la banda de descoberta documental, l'altre per la de la recuperació de restes arquitectòniques.

Sota terra, segons diu el web oficial del programa que està vinculat a la plana de TV3,

“És un programa d'arqueologia. Què??? Arqueologia en "prime time" a TV3? L'arqueologia pot ser entretinguda? Té interès veure una colla d'arqueòlegs excavant un jaciment? "Sota terra" respon aquestes dues preguntes amb un sí rotund.

¹³⁵ TORTAJADA, ANTONI, “*Històries de Catalunya*” i els problemes de la divulgació per televisió, Vè Seminari Arqueologia i Ensenyament, Barcelona, 25-27 de novembre, 2004, Treballs d'Arqueologia 10, 2004, p. 18

Efectivament, "Sota terra", presentat per l'actor Fermí Fernández, és un programa d'història.¹³⁶

En resum, doncs, és un programa d'arqueologia, d'història i d'entreteniment. Segons això, encaixaria en el gènere del reportatge audiovisual de divulgació. Cada capítol planteja una hipòtesi històrica, com un enigma, i intenta donar-hi resposta en tres dies d'excavació per arqueòlegs reals, sota la direcció del paleontòleg Eudald Carbonell i amanit amb les bromes del presentador. Després de fer-ne el visionat i l'anàlisi es va concloure que no era el millor model. Bo i tenir encerts, com ara la presentació de l'arqueologia més com a disciplina científica que no pas com a aventura de caça-tresors o les dades rigoroses del context històric, també presentava pegues: l'excessiva frivoltització de les troballes, les bromes suades d'en Fermí Fernández i, sobretot, la sensació de facilitat i rapidesa de les recerques. A la mateixa web oficial abans esmentada s'afirma: "Hi ha diversió, humor, aventura i rigor.". La nostra consideració és que potser hi ha massa dosi dels tres primers ingredients en detriment del darrer. I aquest era un criteri irrenunciable.

FIGURA 40: LOGOTIP DE LA SÈRIE SOTA TERRA

Quan ja s'havia descartat la fórmula, es va conèixer una polèmica apareguda arran d'un dels programes. Francesc Caballé i Reinald González, encarregats de gestió i documentació del patrimoni arqueològic havien publicat una carta oberta acusant el programa de falsa apropiació d'una descoberta. Deixant de banda el motiu de la carta, aquesta conté una citació, tan crítica com clara, que s'ajusta del tot a la opinió que es va prendre com a punt de partida: la conciliació de la divulgació i el rigor

"Amb aquesta carta no volem alimentar el debat ja obert sobre la superficialitat i la banalització de l'arqueologia que ofereix aquesta sèrie. La divulgació, la recreació i la teatralització no haurien d'implicar, necessàriament, la falta de rigor."¹³⁷

¹³⁶ *Sota terra* és una adaptació del programa *Time Team*, que des de fa 15 anys es projecta al Channel 4, a la Gran Bretanya, amb un gran èxit d'audiència

¹³⁷ CABALLÉ, FRANCESC I GONZÁLEZ, REINALD, *Sota terra i la vergonya de penjar-se medalles*

El director de *Sota terra*, Josep M. Andrés, *Aranya*, va sortir en defensa del programa dient que “no ha pretès mai ser una sèrie documental, sinó un espai divulgatiu i entretingut.”¹³⁸ Aquesta afirmació del director mateix del programa, juntament amb altres acusacions de frau i de manca de credibilitat, confirma que era correcte que es descartés com a model de sèrie documental.

FIGURA 41: LOGOTIP DE LA SÈRIE HISTÒRIES DE CATALUNYA

Pel que fa a *Històries de Catalunya*, l'historiador i presentador Antoni Tortajada escriu que

“Es tracta d'una sèrie temàtica que en cada episodi explica tres peripècies històriques reals, basades en documents, sobre la vida quotidiana de personatges anònims, narrades a través d'un presentador, i que utilitza una combinació d'iconografia d'època amb escenificacions ficcionades”¹³⁹

L'anàlisi que es va fer dels capítols visionats va resultar molt positiva pels objectius del treball i es va concloure que era una expressió justa del que es volia aconseguir. Evidentment, a petita escala, ja que no es disposava de prou mitjans. *Històries de Catalunya* presenta els fets *in situ*, conduïts per un presentador que és historiador, remet a moltes fonts de documents d'arxiu i d'historiadors locals, destaca un personatge per sobre dels altres per fer-li viure la història i, finalment, interpel·la, sense ofendre-li la intel·ligència, l'espectador. La vessant de descoberta del procés de construcció de la muralla mataronina hi podia encaixar perfectament. Aquest seria, doncs, el model a imitar, fins al punt de plantejar el projecte audiovisual com una seqüència més del programa de la televisió catalana.

En el mateix article, Antoni Tortajada justifica les quatre grans opcions que fa la sèrie amb l'objectiu de conciliar divulgació televisiva amb seriositat i precisió històriques. Són:

¹³⁸ BUSQUETS, GEMMA, *TV3 defensa el rigor de 'Sota terra'*, El Punt 02/09/10

¹³⁹ TORTAJADA, ANTONI, “*Històries de Catalunya*” i els problemes de la divulgació per televisió, Vè Seminari Arqueologia i Ensenyament, Barcelona, 25-27 de novembre, 2004, *Treballs d'Arqueologia* 10, 2004, p. 19

1. l'estructura de cada emissió en tres seqüències curtes amb un fil temàtic comú, però independents entre sí
2. la cerca de l'enfocament concret, fent viure la història a gent corrent, fent-los protagonistes de les seqüències.
3. l'exposició de tipus inductiva, després d'un treball previ de tipus deductiu (valoració del que ha representat un fet per la gent). Es parteix, doncs, de motivacions històriques i, a partir del moment que s'escull un protagonista i el seu cas particular comencen les consideracions divulgatives.
4. la narració en forma de relat, combinada amb la descripció dels fets, amb una forta dosi de ficcionament de les històries. Això implica presentar un protagonista, donar-li una missió per resoldre i col·locar les dades dins d'una estructura narrativa temporal.

Precisament, aquest aspecte de la ficció és el més arriscat, perquè cal trobar la mida justa de les exigències televisives sense caure en excessos. Ell mateix denuncia:

“Ara ens adonem de la gravetat d'aquesta opció tan obstinadament narrativa perquè tenim la sensació d'haver anat massa enllà. Per poder construir aquestes històries hem hagut de distorsionar les peripècies dels personatges fins al punt que ara ens preguntem si això no ens ha portat massa a prop de la ficció.”¹⁴⁰

Però ell mateix respon que hi ha un element que ajuda a mantenir l'equilibri i que s'ajusta molt bé al mètode d'estudi de la muralla de Mataró: recórrer als documents d'arxiu. La visualització de les fonts històriques atorga versemblança a l'hora que apropa la metodologia de l'historiador al públic en general: no només hi ha el rigor que presenta el document antic, sinó que també es mostra el procés que obre la troballa d'un document respecte la seva interpretació:

“Aquest compromís amb la font històrica es va acabar convertint en la característica fonamental del format televisiu. Ja no es tracta només d'explicar històries del passat.

¹⁴⁰ TORTAJADA, ANTONI, “*Històries de Catalunya*” i els problemes de la divulgació per televisió, Vè Seminari Arqueologia i Ensenyament, Barcelona, 25-27 de novembre, 2004, Treballs d'Arqueologia 10, 2004, p. 25

Es tracta de mostrar el viatge que fa un presentador a la recerca dels documents que li permetran explicar una història.”¹⁴¹

Una altra vegada, els responsables dels programes aportaven arguments que validaven la nostra opció presa amb anterioritat.

3.3.2 Guió i localitzacions

De la mateixa manera que s’havia fet amb la creació del Dipity, es va fer una selecció de la informació que havia de constar en el documental. La feina de preproducció, doncs, va començar responent a una sèrie de preguntes relatives a l’estructura dels continguts del reportatge, la possibilitat d’incloure entrevistes, les localitzacions, les imatges i, fins i tot la música. Som conscients que en circumstàncies professionals aquestes tasques estan repartides entre un equip extens de professionals (entre tretze i setze persones per *Històries de Catalunya*, segons la temporada). En aquesta fase, l’autor d’aquest treball assumeix el rol de director – guionista – redactor – realitzador – director històric i decideix què explicarà i com vol explicar-ho. Naturalment, tractant-se d’una imitació, alguns paràmetres d’aquesta fase ja venien decidits: el punt de vista des del qual s’explica la història, el to del guió i l’estil de locució del presentador, l’ús de la veu en off, la durada,... són les d’ *Històries de Catalunya*.¹⁴²

Així, doncs, teníem deu minuts de reportatge amb una estructura definida que arrenca, després de la careta, amb unes preguntes al voltant de la muralla (el quan, el com i el perquè). El presentador de l’espai (també autor d’aquest treball) convida l’espectador a respondre-les, intentant mantenir el to amè i amable del presentador de la sèrie per contagiar el seu interès. També es busca una narració que alhora que avança en el temps, ho faci per l’espai, amb les limitacions de no moure’ns del centre de la nostra ciutat. El

¹⁴¹ TORTAJADA, ANTONI, “*Històries de Catalunya*” i els problemes de la divulgació per televisió, Vè Seminari Arqueologia i Ensenyament, Barcelona, 25-27 de novembre, 2004, *Treballs d’Arqueologia* 10, 2004, p. 27

¹⁴² IBARS, TERESA (Documentalista de TVC), *Pautes de treball en el procés de documentació d’un documental històric*

personatge que viu les vicissituds de la construcció de la muralla seria Joan Salvador, constructor de cases de la localitat.

Pel que fa a les localitzacions, es va optar per combinar les imatges de la reproducció digital, les imatges del treball escrit i les imatges enregistrades *in situ* i crear un producte semblant a *Històries de Catalunya*. Les imatges de la muralla que apareixen en el reportatge es van obtenir gràcies a l'amabilitat dels propietaris de les cases on la muralla és present al pati que van permetre que el petit equip enregistrés.

Amb aquestes decisions assumides i adaptades a les possibilitats, es va elaborar un guió amb la incorporació de les veus, localitzacions i moviments del qual se'n pot veure un exemple en el següent apartat.

3.3.2.1 Fragment inicial del guió de l'episodi

Entra la careta genèrica d'Històries de Catalunya amb la sintonia.

El presentador és davant la torre d'en Pou, amb tota la part de la muralla conservada darrera seu. En algun moment s'enfoca la placa que indica el nom de la plaça i llavors la veu del presentador queda en off.

PRESENTADOR

Aquesta paret, que a dia d'avui només és un element que delimita una de les noves places de Mataró, és la base del creixement de la ciutat. El mur és ple de d'històries i és la de la seva creació, la que ens ha cridat per ser explicada.

Entra la careta de l'episodi específic sobre la muralla cinccentista de Mataró.

Es veu el presentador que es dirigeix directament a l'auditori.

PRESENTADOR

Hola, com estan. Avui ens centrarem en la construcció de la muralla de Mataró. Sabrem el quan, el com i, sobretot, el perquè es va portar a terme una obra com aquesta a la nostra ciutat. Abans d'això, però, posem-nos en situació.

Es torna a veure el presentador que convida l'espectador a seguir-lo mentre parla i es desplaça lleument davant del tram de la muralla. S'intercalen unes imatges d'arxiu de TV3 amb homes treballant la vinya i la imatge fixa d'un portolà.

PRESENTADOR

La Mataró de finals del segle XV i principis del segle XVI vivia de l'agricultura i el comerç, i en concret del vi. La ciutat de Mataró, que havia estat integrada a la corona en l'últim quart del segle XV per Ferran II, vivia tranquil·la i les seves relacions comercials amb altres ports de la Mediterrània, com ara Palma de Mallorca, Nàpols, Alger i Lisboa, van començar a donar-li un nom. Però aquest renom va ser satisfactori per als ciutadans? Veiem-ho.

L'escenari s'ha desplaçat a la Baixada de les Escaletes. El presentador és davant de la finestra d'una casa i explica mirant la càmera i, també carrer avall. A mesura que parla, apareix tota la Baixada, el carrer de Sant Joan i, al fons, el mar. S'intercalen unes imatges d'arxiu de TV3 amb homes caracteritzats de l'època carregant botes de vi. S'intercalen unes imatges d'arxiu de TV3 amb naus davant la costa catalana i/o moriscos atacant.

PRESENTADOR

Per aquest carrer baixaven les botes de vi que anaven a la platja per ser distribuïdes pels principals ports comercials de l'època. En aquell temps, la majoria de persones de Mataró es dedicava a la vinya. Com que Mataró va passar a ser un port comercial, va generar riquesa, va atraure gent diversa per a treballar, però també va portar... pirates!

Plaça gran, davant la font.

PRESENTADOR

Ens trobem a l'any 1500. Els pobladors se sentien amenaçats per les incursions corsàries a les costes maresmenques. La vila de Mataró va haver-se de protegir, i ho va fer d'una manera força intel·ligent. És el que anomenem vila closa, un sistema basat en l'aprofitament dels desnivells. El centre de la ciutat

estava situat aquí, a la plaça del mercat, la que actualment coneixem com a plaça gran.

Imatges de la plaça gran mentre se sent la veu del presentador.

OFF PRESENTADOR

Al sud i llevant, la ciutat aprofitava el desnivell del Pou de la Sínia, al nord hi havia el punt fort, Santa Maria, i a ponent les cases eren fetes amb poques obertures, altes i fàcilment tancables.

Baixada de les Espenyas

PRESENTADOR

Els caps de carrers també estaven tancats i ja hi havia portals funcionant, com el que hi havia al final d'aquest carrer d'aquí. Però era efectiu aquest sistema?

Davant la Basílica de Santa Maria.

PRESENTADOR

La resposta és que sí, però que no per sempre. Per això, l'any 1540, el rei Carles I va manifestar la conveniència que Mataró es fortifiqués, al igual que altres ciutats costaneres; això sí, a expenses pròpies. Això suposava una despesa molt important, segons els documents, d'uns 2000 ducats. En aquest sentit la Universitat, el govern de la vila, va iniciar un acte negociador. Va enviar una carta on diu que "la vila de Mataró per fortificar y murar-se com convé aura de desprendre molt suma de diners". Encara van afegir que "los ha de ser feta absolució per gracia i mercè de la real majestat de tots los lluïsmes". És a dir, que els consellers i jurats van demanar que els fossin perdonat els impostos de la Corona. El Rei va acceptar el tracte l'any següent, però la Universitat es resistia a fer la despesa i va oferir una primera solució.

La proposta es va executar aquí, a l'església de Santa Maria. El Consell va enviar una carta que deia que "vist lo perill en lo qual estem posats dels enemics de la santa fe catòlica [turcs] tindriem be [...] ates que la església no sta ab aquells reparos [...] que sien necessaris [...] enmatelar e enfortir aquella" El dia 30 de març de 1546, el virrei Velasco, va enviar una carta a Mataró. La carta feia més o menys així:

VEU EN OFF DEL VIRREI VELASCO

“Fieles de la Real Magestat, por lo que siempre havemos desseado el buen utilidad y buena conservacion della villa [...]” TEXT COMPLET

S’avança uns metres la presa, encara amb Santa Maria al darrera. Es mostra la reproducció de la traça del baluard de Santa Maria. Amb música de fons es ressegueix amb la càmera el traçat seguint les rajoles.

PRESENTADOR

Així doncs, el virrei enviava al seu enginyer per fortificar l’església i així es va fer. La traça és aquesta d’aquí, i l’any 1561 es va construir això, el baluard defensiu.

A la cantonada entre la Muralla de Sant Llorenç i la Riera, on es va construir el primer tram.

PRESENTADOR

Tornant ja al que ens ocupa, l’any 1569 tornà a aparèixer el tema de la muralla. Al mes d’agost, la Universitat donà a construir el primer tram de muralla. El varen donar a fer als mestres de cases barcelonins Antoni Arbell i Jaume Fontova, els qual tenien l’aval de Joan Franquesa. El tram havia de fer 300 canes de longitud, uns 470 metres aproximadament. El tram s’havia de fer en quatre anys i estava força ben pagat. L’obra havia de ser “feta be y degudament com en la ciutat de Barcelona es acostumat a fer”. El tram havia de començar aquí, i acabar al carrer que ara anomenem Muralla de la Presó, carrer amunt.

3.3.3 Enregistrament i postproducció

Pel que fa a l’enregistrament, es fa realitzar una gravació amb càmeres professionals de televisió. Aquestes càmeres es van aconseguir gràcies al programa de televisió de Mataró Maresme Digital TV, *Creure Avui*, a l’equip del qual pertany l’autor d’aquest treball. Com que gairebé totes les imatges enregistrades eren exteriors, es va haver d’organitzar un petit equip de realització compost per amics i familiars per tal de controlar les càmeres i estabilitzar la llum i el so.

Pel que fa al muntatge, es va realitzar amb el software Adobe Premiere Pro CS4. És un programa de muntatges multipista que permet la captura a l'ordinador de les imatges enregistrades i fer una edició, crear una titulació, crear una careta, fer crèdits i dissenyar el menú del DVD. També es va optar per utilitzar aquest programari perquè és de caràcter professional i, gràcies a que ja es tenia experiència en la seva manipulació, no suposava cap l'esforç afegit. Tant en el moment de la filmació com en el posterior muntatge es poden produir canvis respecte el guió inicial.

4. CONCLUSIONS I VALORACIÓ

Arribats a aquest punt, seria interessant recordar els objectius que es varen plantejar quan es va iniciar aquest treball. El principal era realitzar un treball històric, i s'ha aconseguit. El segon objectiu era donar a conèixer la història de la muralla de Mataró i això es possible amb el material adjunt, tres maneres de conèixer la defensa de la ciutat.

Un cop acabat, s'han pogut constatar diverses coses. Ha estat una feina basada en la constància i en les ganes de tirar endavant un projecte, moguda per la vocació per la recerca arxivística i històrica. Una de les conclusions extretes de l'elaboració del treball ha estat el naixement d'un estat d'opinió respecte la feina d'historiador. Per una banda, la constatació que, en la cadena d'obres referides a un tema, les posteriors van superant el resultats de les que les precedeixen, amb l'aportació de noves dades. En aquest context, cal destacar, malgrat les insuficiències que la caracteritzen, l'obra de Colomer perquè posa les bases sobre tota la recerca posterior sobre la muralla mataronina. També, s'ha pogut evidenciar que els autors es contradiuen a sí mateixos i entre ells en certs aspectes. A més, hi ha dades sense referència a fonts primàries i hi ha moltes errades en la citació de les fonts, ja que s'ha trobat que certs documents estaven mal datats i ubicats en un arxiu diferent del que cita algun autor. També hi ha hipòtesis sense fonament ni referència i s'atribueixen coses a persones que cap document demostra que haguessin estat dites. Malgrat això, per altra banda, una altra conclusió és que el treball històric és molt exigent i les obres publicades són d'altíssima categoria, perquè necessita per damunt de tot rigorositat, accés directe a les fonts primàries i contrastar allò que ja s'havia dit i les interpretacions que se n'havien fet.

Pel que fa al projecte multimèdia, s'ha pogut demostrar que la tecnologia, quan va lligada a la història, pot ser-ne una gran eina de divulgació. Els llenguatges audiovisuals i les recreacions apropen el coneixement de la muralla a un públic ampli, cosa que no pot fer un manual d'història clàssic. La possibilitat d'ordenar la informació cronològicament permet no crear embolics i el fet que la línia de temps sigui interactiva i permeti destacar uns fets més que uns altres ha fet que aquesta eina sigui molt útil per a la promoció, però per sobre d'això hi ha el documental. El fet de moure'm en el món televisiu va ser un factor determinant a l'hora de

prendre la decisió de realitzar aquest espai. Com diuen els professors de primària “les coses entren pels ulls”. Així és que el reportatge serà una bona eina d’aproximació a la muralla, com ho va ser de la història de Catalunya el programa gairebé homònim de Televisió de Catalunya presentat per Antoni Tortajada.

Un dels objectius era, textualment, “conèixer de manera autònoma la metodologia de treball amb fonts documentals d’arxiu”. Arribat a aquest punt, podem concloure que aquest objectiu és el que de llarg està més ben assolit i permetrà, en un futur no gaire llunyà, iniciar un altre projecte de recerca històrica.

Pel que fa a la muralla, s’ha pogut constatar que va ser una autèntica prova de resistència, pel fet que va significar una obra urbanística i unes despeses mai vistes en la ciutat i només comparable a la posterior elaboració de l’eixample de Melcior de Palau i Emili Cabanyes. Va ser una obra que va transformar la vida i la composició de la Mataró de l’època i del seu futur.

També s’ha conclòs que la muralla va afectar a la demografia, al poder i va comportar una sèrie de conseqüències directes derivades d’esdevenir una ciutat protegida, tal i com els apartats respectius apuntaven.

Així, s’ha pogut constatar que la construcció va ser una autèntica prova per l’economia de la vila que va haver de pagar a expenses pròpies tota la fortificació. Aquest fet, que podria resultar irrellevant, va ser un important condicionant ja que es van donar a fer construccions amb el punt de mira posat en el preu i no pas en la qualitat. La vila va haver de demanar fins i tot una moratòria per a pagar el que devien als propietaris de les terres expropiades per a fer la muralla, cosa que demostra les dificultats econòmiques que va comportar a la vila.

Pel que fa al poder, l’elevada despesa el va afeblir en un primer moment, a la qual cosa s’hi va afegir un altre condicionant: la rivalitat entre famílies poderoses. A Mataró hi havia dues famílies principals, els Pou i els Arnau. Al llarg de la construcció de muralla es van anar alternant en el poder de manera més o menys regular i hi ha algunes decisions que a dia d’avui considerariem *corrupció urbanística*. Quan els Pou no manaven, es va plantejar el tema de l’eixample del Pou d’Avall que els anava molt bé ja que moltes de

les terres entre la platja i el camí Real era de la seva propietat i varen fer una pressió molt forta al govern del moment, fruit de la seva posició influent, i molt probablement també ho feren als habitants de les cases que segons el traçat havien de quedar fora de la muralla projectada per Jordi de Setara perquè es queixessin més del que ja ho van fer.

Gràcies a la muralla no es va patir gairebé cap cas de pesta, quan els pirates van atacar no van poder robar res de l'interior del perímetre fortificat i va ser un gran estímul socioeconòmic. De resultes de la construcció de la muralla una gran quantitat de gent que vivia al camp va començar un *èxode rural*. I es pot considerar que una conseqüència directa de la construcció de la muralla va ser l'augment de població, que com s'ha especificat en l'apartat dedicat íntegrament a demografia va créixer un 385% en un període de 135 anys, més de la meitat dels quals es troben dins l'espai de temps en què es va construir i discutir sobre la muralla. Passar de set-cents a més de tres mil dos-cents habitants va suposar per a Mataró una autèntica prova per poder absorbir les migracions provinents del camp i de països estrangers, com ara França, d'on en van venir molts. El fet de ser una vila segura, a més de població, també portava inversions de capital i una major disposició a iniciar projectes. Tan és així, que al cap d'uns 120 anys després de la finalització de la muralla, l'any 1702, la ciutat de Mataró ocupava la cinquena plaça en el rànquing de poblacions ordenades pel nombre d'habitants darrera de Barcelona, Lleida, Tortosa i Vic.

Una cosa que va sorprendre molt pel que fa a la manera de construir la muralla va ser que primer es construïen els trams de muralla i després es procedia a l'edificació dels portals. També va estranyar molt una altra cosa que podria passar per alt a molts. La muralla es va començar per la part de ponent, al carrer de Barna, i va enfilat carrer amunt. Si la muralla havia de protegir de pirates, moros i lladres, que venen per mar, perquè es va començar a emmurallar la part de dalt de la vila que, com hem explicat abans, ja comptava amb l'església de Santa Maria que acabava de ser fortificada? Una resposta seria que era la zona de la ciutat més poblada, però no és cert, sinó tot el contrari, segons les dades aportades per Albert Garcia i Manuel Guàrdia aquesta zona de la ciutat va començar a créixer precisament arran de la construcció de la muralla.

Per tant, podem concloure que la muralla no va ser un aïllament de la ciutat, un tancament, un recloure's en ella mateixa, sinó que va significar un enfortiment, un impuls per Mataró i la va situar entre les ciutats més poblades i amb major potencial de la Catalunya de l'època.

5. AGRAÏMENTS

Per començar, agrair la constància, la dedicació, l'esforç, l'ajuda, però sobretot, la comprensió i la paciència d'aquells que viuen i conviuen amb mi i que a hores d'ara deuen saber més de la Muralla de Mataró que molts dels historiadors locals. A ells cinc, donar-los les gràcies per no haver-me deixat de fer costat, i en particular a la meua mare, referent en tots els sentits.

També agrair l'ajuda del meu tutor Ramon Salicrú, qui m'ha donat total llibertat de moviments i m'ha permès fer el treball a la meua mida; l'assessorament del mestre Joaquim Llovet, El Referent de la historiografia local, que m'ha rebut i aconsellat molt sàviament amb comentaris justos i precisos; i les orientacions d'Alejandro de la Zerda que, tot i la distància, m'ha donat un cop de mà molt important en la part tècnica del treball i m'ha resolt algun problema.

També donar les gràcies a les responsables de l'Arxiu Històric Comarcal de Mataró, concretament a la Rosa Almuzara i a la Georgina Sánchez. També al personal de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, en aquest cas Beatriz Canellas i Guillermo Pastor. Tots ells em van ajudar i, tot i la meua joventut, em van obrir les portes i em van elogiar per la meua rigorositat i cura a l'hora de tractar amb documents. També agrair a Asunción Blasco que fes de contacte perquè, tot i ser menor d'edat, pogués accedir a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Sense ella, no hauria pogut consultar l'arxiu i no hauria pogut acabar aquest treball.

Per finalitzar, reconèixer tota aquella gent que d'alguna manera o altra ha aportat el seu granet de sorra a aquest treball. Ells són Mn. Barat, Sergi Bernal, Mn. Jaume Brufau, família Cabré, Martí Causa, Joaquim Folch, Joaquim Garcia, Elena Gómez, Carles Marfà, Dr. Ribas, Carme Ros, Ramon Safont-Tria, Maria Rosa Soler i Jaume Vilaseca.

6. FONTS

6.1 Bibliografia

- AADD, *Bloc mataroní 1925-1926*, Alta Fulla - Patronat Municipal de Cultura de Mataró, 1990
- AADD, *La muralla medieval de Barcelona y sus portales*, Museu d'Història de la Ciutat, Barcelona, 2007
- BUSQUETS, Gemma, *Tv3 defensa el rigor de "Sota terra"*, El Punt, 02/09/10
- CABALLÉ, Francesc i GONZÀLEZ, Reinald, *Sota terra i la vergonya de penjar-se medalles*
- CANELLAS ANOZ, Beatriz, *Francesc de Borja. Lloctinent General de Catalunya*, Barcelona, La Xara, 2010
- CARBONELL ROURE, Jordi, *El temporal de les faves* (autoedició)
- CARRERA PUJAL, Jaime, *Història política y econòmica de Catalunya: Siglos XVI-XVIII (Vol. I)*, Barcelona, Bosch, 1947
- CARRERAS CANDI, Francesc, *Pere Joan Ferrer: militar i senyor del Maresme*, Mataró, Alta Fulla - Patronat Municipal de Cultura de Mataró, 1987
- CERVANTES, Miguel de, *Novelas ejemplares vol. I*, Madrid, EMESA (Editorial Megisterio Español S. A.), 1973
- COLOMER, Josep Maria, *Mataró al mil cinc-cents*, Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1967
- COSTA OLLER, Francesc, *Josep Gualba, cronista de Mataró (1873-1876)*, Mataró, Alta Fulla-Patronat Municipal de Cultura de Mataró, 1985
- COSTA OLLER, Francesc, *Mataró al segle XVIII. Anys de borbons, negocis, pirates i el Déu dels exercits*, Alta Fulla-Patronat Municipal de Cultura de Mataró, 1988

- FERRER CLARIANA, Lluís, *Santa Maria de Mataró. La parròquia. El Temple (Vol. I i II)*, Mataró, Museu i Arxiu Històric Arxiprestal, 1968-1971
- GARCIA ESPUCHE, Albert i GUÀRDIA BASSOLS, Manuel, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, Barcelona, Alta Fulla-Patronat Municipal de Cultura de Mataró, 1989
- GIMÉNEZ BLASCO, Joan, *La universitat de Mataró (1589-1628)*, Mataró, Alta Fulla-Patronat Municipal de Cultura de Mataró, 1990
- GIMÉNEZ BLASCO, Joan, *Posant portes a la mar. Muralles i defensa al Mataró dels segles XVI-XIX*, Mataró, Patronat Municipal de Cultura de Mataró, 2007
- IBARS, Teresa, *Pautes de treball en el procés de documentació d'un documental històric*
- IGLESIES FORT, Josep, *La població del maresme a la llum dels censos general*, Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1971
- LATORRE, Eva, *La guerra de Chipre*, Història y vida N°507, 2010
- LLOVET, Joaquim, *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 2000
- MARTÍ COLL, Antoni, *L'enigma dels caps de bou*, IX Sessió d'Estudis Mataronins, 28 de novembre de 1992 (Mataró 1993).
- NADAL OLLER, Jordi i GIRALT RAVENTÓS, Emili, *La immigració francesa a Mataró durant el segle XVII*, Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1963
- NADAL OLLER, Jordi i GIRALT RAVENTÓS, Emili, *La population catalane de 1553 à 1717: Immigration française*, París, SEVPEN, 1960
- PELLICER PAGÈS, Josep Maria, *Estudios histórico-arqueológicos sobre lluro*, Mataró, 1887
- PERALTA, Miquel, *Història i Mitjans de comunicació*, Revista Terme 21, 2006

- POLEVOI, Rob, *3D Studio Max R3 a fondo*, Madrid, Anaya, 2000
- PONS GURI, Josep Maria, *Notícies de Nicolau Morató*, Arenys de Mar, Circular de l'Arxiu Històric i Museu Fidel Fita d'Arenys de Mar n°6, 1960
- PUIG, Ferran i RODÀ, Isabel, *Las murallas de Barcino*, Barcelona, Museu d'Història de Barcelona, 2010
- REÑÉ, Sara, MOIX, Montserrat i MAYUGO, Carme, *Teleduca. Educació i comunicació*, Barcelona, 2006
- RIBAS BERTRAN, Marià, *Origen i fets històrics de Mataró*, Mataró, Aixernador-Patronat Municipal de Cultura de Mataró, 1995
- RIBAS BERTRAN, Marià, *Tradicions populars i costums mataronins. Supersticions i bruixeria*, Aixernador-Patronat Municipal de Cultura de Mataró, 1991
- ROMANO VENTURA, David, *Elementos y técnica del trabajo científico*, Barcelona, Teide, 1979
- SALICRÚ PUIG, Manuel, *Notes sobre el portal de Barcelona de la muralla mataronina del segle XVI i sobre l'origen del nom de caps de bou aplicat a la gent de Mataró*, Mataró, Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria 75, 2003
- SALICRÚ PUIG, Ramon, *Mataró, carrer a carrer. Nomenclàtor de la ciutat*, Mataró, Patronat Municipal de Cultura de Mataró-Capgròs, 2006
- TORTAJADA, Antoni, *"Històries de Catalunya" i els problemes de la divulgació per televisió*, Vè Seminari d'Arquitectura i Ensenyament, Barcelona, 25-27 de novembre del 2004, Treballs d'Arqueologia 10, 2004
- VRIES, Jan de, *European urbanization 1500-1800*, Londres, Meuthen and Co., 1984

6.2 Fonts documentals

En aquest treball, s'ha prioritzat la consulta del document original, perquè és el més antic i fidel. Els tres arxius consultats han sigut l'Arxiu Històric Comarcal de Mataró (AHCM), l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA) i l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB). Els documents consultats han estat els següents:

1.Arxiu Històric Comarcal de Mataró (AHCM)

Acords: Acords-0002 i Acords-0003.

Documents: AH-001-01, AH-001-02, AH-001-03, AH-001-04, AH-001-05, AH-001-06, AH-003-01, AH-003-02, AH-003-03, AH-003-04, AH-003-05, AH-003-06, AH-003-07, AH-003-08, AH-003-09 i AH-9.

Plànols: PL0774, PL0775, PL0776, PL0777, PL0778 i PL0779.

Foment: FOM-12-12.

2.Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA)

Dins el fons Arxiu Notarial de Mataró:

Batllia: B28, B34 i B37.

Consell: C1, C4, C5, C6, C7 i C8.

Joan Cortell: 46, 48 i 68.

Joan Cortes: 80, 84, 86, 91, 92, 93 i 104.

Joan Piquer: 135.

Dins el fons Real Cancelleria: 4698.

Dins el fons Diversos: MP-720.

3.Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB)

Consell de Cent:

Lletres closes: 1B VI-50 (20-X-1537 a 08-VIII-1541)

Sanitat:

Patents de Sanitat: 1L. XI-50 C1 (1722-1784)

6.3 Pàgines Web

Pel que fa a les pàgines web consultades, aquí només s'indiquen les que s'han fet servir a l'hora de realitzar el treball. Són les següents:

Dipity: Edició de la timeline creada

www.dipity.com

Gencat: Classificació dels jaciments arquitectònics de Catalunya

<http://cultura.gencat.cat/invarque/index.asp>

Històries de Catalunya: Visionat dels programes per extreure'n la metodologia i per seguir-los com a model per a la difusió de la història

<http://www.tv3.cat/historiesdecatalunya/home.htm>

Pobles de Catalunya: Imatges de torres de defensa localitzades fora de Mataró

www.poblesdecatalunya.cat

Portal d'arxius espanyols: Consulta de documents d'arxius espanyols online

<http://pares.mcu.es/>

Sota terra: Visionat d'algun programa per veure el mètode de treball

<http://www.tv3.cat/sotaterra>